

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta financí a účetnictví

Katedra veřejných financí

Studijní obor Finance

Zavedení vstupního poplatku v Tatranském národním parku

Autor bakalářské práce: Dominika Kissová

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Barbora Slintáková, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Čestné prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na téma: „Zavedenie vstupného poplatku v Tatranskom národnom parku“ vypracovala samostatne a všetku použitú literatúru a ďalšie pramene som riadne označila a uviedla v priloženom zozname.

V Prahe, dňa 20.05.2019.

Dominika Kissová

Pod'akovanie:

Ďakujem doc. Ing. Barbore Slintákovéj, Ph.D. za vedenie bakalárskej práce, za trpezlivosť, ochotu a cenné rady, ktoré mi pomohli k dokončeniu práce. Taktiež ďakujem mojej rodine, ktorá ma podporovala a mojej spolubývajúcej, ktorá mi vždy ochotne odpovedala, keď som sa jej pýtala na názor. Nakoniec tiež ďakujem všetkým respondentom, ktorý odpovedali na môj dotazník

Abstrakt

Hlavným cieľom práce je zistiť, či sú návštevníci ochotní platiť vstupný poplatok do Tatranského národného parku a koľko sú ochotní platiť za vstupný poplatok. Skúma, či čistý mesačný príjem jednotlivca má nejaký vplyv na súhlas so zavedením poplatku a na maximálnu výšku poplatku. Práca ďalej zisťuje, či existujú aj iné faktory, ktoré môžu túto ochotu zaplatiť ovplyvniť a v akej výške majú vplyv na toto rozhodnutie. K tomuto cieľu bola zvolená kontingenčná metóda oceňovania, ktorá bola doplnená mnohonásobnou regresnou analýzou. K analýze boli použité primárne dáta, ktoré som získala pomocou dotazníkového šetrenia. Pri analýze vzťahu súhlasu so zavedením poplatku a výšky čistého mesačného poplatku bol zistená slabá pozitívna korelácia. Z výsledkov chi-kvadrát testu rovnakých premenných môžeme prijať nulovú hypotézu o nezávislosti skúmaných premenných. Pri skúmaní vzťahu medzi maximálnym vstupným poplatkom a prislúchajúcou výškou čistého mesačného príjmu pomocou korelačného koeficientu a chi-kvadrát testu môžeme konštatovať nezávislosť premenných. Z ekonometrickej analýzy mnohonásobnej regresie je zjavné, že ako jediná štatisticky významná premenná sa ukázala súhlas so zavedením vstupného poplatku. Premenná čistý mesačný príjem, o ktorej mnohé štúdie predpokladali, že bude ovplyvňovať maximálnu výšku vstupného poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní zaplatiť, sa v tejto analýze ukázala ako štatisticky nevýznamná.

Kľúčové slová: vstupný poplatok, TANAP, národný park, kontingenčná metóda oceňovania

Abstract

The main aim of the thesis is to find out whether the visitors are willing to pay the entry fee to the Tatra National Park and how much they are willing to pay for the entry fee. It examines whether an individual's net monthly income has any effect on acceptance of an entry fee and on the maximum fee amount. The thesis also investigates whether there are other factors that may affect this willingness to pay and how much they affect this decision. To achieve this, a contingent valuation method was chosen, supplemented by multiple regression analysis. The primary data, that were used in the analysis, were collected using the questionnaire survey. A weak positive correlation was found in the analysis of the acceptance of the fee and the net monthly income. From the results of the chi-square test of the same variables, we can accept the null hypothesis about the independence of the variables. When examining the relationship between the maximum fee amount and net monthly income using the correlation coefficient and the chi-square test, we can state the independence of variables. From the econometric analysis of multiple regression, it is clear that the only statistically significant variable was the acceptance of an entry fee. The net monthly income variable, which many studies have assumed to affect the maximum entry fee that visitors are willing to pay, proved to be statistically insignificant in this analysis.

Key words: entry fee, TANAP, national park, contingent valuation method

Obsah

Úvod	1
1. Vstupný poplatok do chránených území	4
1.1. Vybrané ekonomické nástroje environmentálnej politiky	4
1.2. Environmentálny poplatok	5
2. Užívateľské poplatky na chránených územiach	5
2.1. Výhody a benefity zavedenia vstupných poplatkov	6
2.2. Dopad na nízkopríjmové skupiny obyvateľstva	8
2.3. Komercializácia národných	11
2.4. Dvojité zdanenie	12
3. Vstupný poplatok do národného parku ako zdroj financovania	13
3.1. Situácia na Slovensku	14
3.2. Cenová stratégia národných parkov	15
4. Metódy oceňovania environmentálnych služieb	17
4.1. Kontingenčná metóda oceňovania	19
4.1.1. Otázky s otvorenou odpoveďou	20
4.1.2. Binárne otázky diskkrétnej voľby	20
4.2. Ochota zaplatiť	21
5. Zavedenie vstupného poplatku	23
5.1. Tvorba dotazníka	23
5.2. Základná charakteristika respondentov	24
5.3. Ochota zaplatiť a výška vstupného poplatku	27
5.4. Vplyv príjmu na ochotu a výšku vstupného poplatku	30
5.4.1. Popis premenných	30
5.4.2. Súhlas so zavedením vstupného poplatku	31
5.4.3. Maximálny vstupný poplatok	32
5.4.4. Faktory ovplyvňujúce výšku vstupného poplatku	33
Záver	35
Bibliografia	37
Zoznam tabuliek a grafov	42
Príloha (dotazník)	43

Úvod

Podľa Pagiola, Ritter a Bishopa (2004) financovanie chránených území má dva rozmery. Jeden je zabezpečiť dostatočné zdroje v každom danom okamihu na pokrytie celkových nákladov. Druhým aspektom je zachovanie správy chránených území čo najviac finančne sebestačné. Autori ako Emerton, Bishop a Thomas (2006) alebo Bovarnick, Fernandez-Baca, Galindo a Negret (2010) odporúčajú a podporujú získavanie finančných prostriedkov z kombinácie mnoho rôznych zdrojov, ako napríklad štátny rozpočet, tržby zo služieb správy parkov, darcovské fondy, fondy medzinárodných inštitúcií. Napriek tomu, že hlavný zdroj financií pochádza zo štátneho rozpočtu, chránené územia by mohli generovať vlastné výnosy (mimo iné aj zo vstupných poplatkov), čo by znížilo závislosť na štátnom rozpočte. Pri otázke vstupných poplatkov na prírodné rekreačné územia prichádzajú do úvahy mnohé filozofické a morálne otázky spravodlivosti. Tieto otázky sú základom väčšiny kritik zavedenia vstupných poplatkov na rekreačné územia. Jeden z najväčších protiargumentov je, či vstupné poplatky neprimerane neovplyvnia nízkopríjmové skupiny obyvateľov, ktorí by si následne vstup do parku nemohli dovoliť. Ako napísali More a Stevens (2000), v minulosti bolo prezentovaných mnoho kritik voči vstupným poplatkom, no málokteré protiargumenty boli tak rezonujúce ako to, že poplatky môžu vylúčiť nízkopríjmových užívateľov z prístupu do chránených území. V minulosti sa už niekoľko výskumov pokúsilo zistiť, či užívateľské poplatky diskriminujú osoby s nízkym príjmom (napríklad Lamborn, Smith a Burr, (2017) či Manning a kol. (1984)). Väčšina štúdií sa zhoduje v tom, že vstupné poplatky za normálnych okolností nezabraňujú neprimerane nízkopríjmovým osobám prístup do chránených oblastí. Ak by existovali vážne obavy, že vstupné poplatky by zabránili návšteve územia určitej skupine ľudí, môžu sa riešiť malými zmenami v nastavení poplatkov.

Okrem príjmu jednotlivca, môže mať vplyv mnoho faktorov na súhlas či nesúhlas so zavedením vstupného poplatku, prípadne na maximálny vstupný poplatok, ktorý sú návštevníci národného parku ochotní zaplatiť. Veľké množstvo výskumov a štúdií, ktoré sa zaujímajú oceňovaním vstupných poplatkov či iných poplatkov do chránených území, sú založené na kontingenčnej metóde oceňovania, kde sa pýtajú respondentov na ich ochotu zaplatiť vstupný poplatok a v akej výške by boli ochotní tento poplatok zaplatiť. Bal a Mohanty (2014) vo svojej štúdii identifikovali hneď niekoľko faktorov, ktoré ovplyvnilo rozhodnutie respondentov ich prieskumu pri uvádzaní maximálneho vstupného poplatku, ktorí sú ochotní zaplatiť. Medzi najvýznamnejšie patrili čistý mesačný príjem, počet dní strávených v parku pri jednej návšteve, pohlavie, rodinný stav a cestovné náklady.

Hlavným cieľom práce je zistiť, či sú návštevníci ochotní platiť vstupný poplatok do Tatranského národného parku a koľko sú ochotní platiť za vstupný poplatok. Skúma, či čistý mesačný príjem jednotlivca, ako hlavný faktor, ktorý môže pôsobiť na rozhodnutie zaplatiť, má nejaký vplyv na súhlas

so zavedením poplatku a na maximálnu výšku poplatku. Práca ďalej zisťuje, či existujú aj iné faktory, ktoré môžu túto ochotu zaplatiť ovplyvniť a v akej výške majú vplyv na toto rozhodnutie.

Sekundárne ciele práce:

- Vykonať prieskum vzorku respondentov
- Analyzovať, či existuje závislosť medzi súhlasom so zavedením vstupného poplatku a výšky čistého mesačného príjmu respondentov
- Analyzovať, či existuje závislosť medzi výškou uvedeného maximálneho vstupného poplatku, ktorý sú respondenti ochotní zaplatiť a výškou ich čistého mesačného príjmu
- Definovať faktory, ktoré ovplyvňujú výšku vstupného poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní zaplatiť
- Kvantifikovať, v akom rozsahu majú tieto faktory vplyv na konečnú výšku vstupného poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní zaplatiť

Vstupné poplatky do chránených prírodných území patria medzi environmentálne poplatky, konkrétnejšie ako užívateľské poplatky, ktoré sú súčasťou environmentálnej politiky. V prvej kapitole sú v krátkosti charakterizované a popísané tieto ekonomické nástroje environmentálnej politiky.

V druhej kapitole sú prestavené hlavné argumenty pre a proti zavedeniu vstupných poplatkov na chránené územia. Sú tam zhrnuté výsledky štúdií, ktoré sa zaoberali hlavnými obavami zavedenia vstupných poplatkov, ktoré sú najčastejšie použité ako protiargumenty proti implementácii týchto poplatkov.

V tretej kapitole predstavujem súčasný stav či podobu fungovania a financovania chránených území na Slovensku, ktoré sú pod záštitou správy Štátnej ochrany prírody SR, príspevkovou organizáciou Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky. Taktiež uvádzam cenovú stratégiu národných parkov tak, ako ju odporúčajú Laarman a Gregersen (1996) a Worboys a kol. (2015).

V štvrtej kapitole sú definované metódy, ktoré sa používajú pri oceňovaní environmentálnych statkov či služieb. Konkrétnejšie je charakterizovaná kontingenčná metóda oceňovania, spolu s popisom dotazníkového riešenia tejto metódy. Je to najrozšírenejšia metóda oceňovania medzi dostupnými štúdiami, ktoré sa zaoberali problematikou zavedenia vstupných poplatkov do chránených prírodných území.

V piatej kapitole je prezentovaný môj vlastný výskum. Vstupné dáta, ktoré sú použité v analýzach sú primárne a boli získané dotazníkovým riešením. Otázky v dotazníku sú zamerané na zistenie ochoty zaplatiť a v akej výške sú ochotní zaplatiť za vstupný poplatok do Tatranského národného parku. Hypotéza ekonometrického modelu bude založená na tom, že maximálnu výšku poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní zaplatiť môže ovplyvňovať hneď niekoľko faktorov, ako napríklad čistý mesačný

príjem, sociálno-demografické faktory (vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie), cestovné náklady, dĺžka pobytu v národnom parku, história návštev národného parku so zavedeným vstupným poplatkom, návšteva Tatier v minulosti, súhlas so zavedením vstupného poplatku a či by respondenti uskutočnili výlet do parku po zavedení vstupného poplatku. Vstupné dáta týchto faktorov budú získane práve zo spomínaného dotazníka. Metodika a určená hypotéze modelu je inšpirovaná štúdiou od Bala a Mohantyho (2014), v ktorej sa pokúšali identifikovať faktory, ktoré ovplyvňujú ochotu zaplatiť vstupný poplatok do národného parku Bhitarakanica v Indii.

1. Vstupný poplatok do chránených území

Vstupný poplatok zaraďujeme medzi užívateľské poplatky – jeden z druhov ekonomických nástrojov, ktorý pomáha správam chránených území získať finančné prostriedky. Podľa Romančíkovej (2006) environmentálna politika sa snaží vstúpiť do podnikateľskej spotrebiteľskej sféry s cieľom zmeniť správanie subjektov, ktorý poškodzujú životné prostredie. Túto zmenu správania môžeme doceliť implementovaním určitých ekonomických nástrojov.

1.1. Vybrané ekonomické nástroje environmentálnej politiky

Podľa Romančíkovej (2006) môžeme tieto nástroje rozdeliť do dvoch základných skupín:

- priame nástroje
- nepriame nástroje

Priame nástroje slúžia k okamžitému ovplyvneniu environmentálneho správania. Majú podobu inštitucionálnych opatrení. Môžu nadobúdať rôzne formy: príkazy, zákazy, limity, štandardy, normy, kvóty či iné. Ich výhodou je, že umožňujú relatívne rýchlo zlepšiť stav životného prostredia. Za ďalšiu výhodu možno považovať ich jednoduchú aplikáciu a pomerne ľahkú kontrolu dodržiavania.

Na rozdiel od priamych nástrojov environmentálnej politiky, nepriame nástroje stimulujú či motivujú znečisťovateľov k zníženiu záťaže na životné prostredie. K týmto nástrojom sa zaraďujú environmentálne dane, poplatky, odvody, obchody s emisiami ale aj dobrovoľné dohody. Považujú sa za menej nátlakové a preto sú vhodné v štátoch, kde môže existovať odpor či averzia k nadmerným reguláciám (Dienstbier, 2006).

Dienstbier (2006) sa zamýšľa, že spoločnými znakmi takto vymedzených ekonomických nástrojov sú najmä:

- ide o opatrenia ekonomickej (presnejšie finančnej) povahy, pri ktorých dochádza k akumulácii, alokácii, redistribúcii a použitiu peňažných prostriedkov
- ich cieľom je prispieť k ochrane životného prostredia
- k ich realizácii môže dochádzať vo verejnej aj súkromnej sfére
- ich primárnym účelom je buď ovplyvnenie chovania regulovaného subjektu, alebo zaistenie disponibilných finančných prostriedkov k uskutočňovaniu opatrení a ochranu životného prostredia
- realizujú sa samostatne, alebo v spojení s iným (napríklad administratívnym) nástrojom
- viažu sa zásadne k právom dovolenému spôsobu chovania

1.2. Environmentálny poplatok

Podľa OECD (2018) environmentálne poplatky, ponúkajú určité protiplnenie, ktoré je, v porovnaní s environmentálnymi daňami, neekvivalentné. Takýmto protiplnením je najčastejšie využívanie ekonomických funkcií životného prostredia.

Základné členenie poplatkov, ako ich definoval Dienstbier (2006):

- Emisné poplatky – poplatky za znečisťovanie, či iné poškodzovanie životného prostredia, najčastejšie aplikované za nadlimitné množstvo určitej látky vypúšťanej do prostredia. Cieľom tohto spoplatnenia je zníženie miery znečisťovania. Kľúčovým sa stávajú sadzby, ktoré musia byť správne a optimálne nastavené vo vzťahu k nákladom, ktoré sú potrebné pri realizácii potrebných opatrení s účelom znížiť emisie. Motivačný charakter má taktiež prípadné stanovenie odkladu platby alebo odpustenie platobnej povinnosti v prípade, že poplatník investuje do nových technologických opatrení znižujúce emisiu. Týmto opatreniami je navyše eliminovaný jeden z negatívnych rysov platieb, a to odčerpávanie disponibilných finančných prostriedkov poplatníkov, ktoré by mohli využiť na investíciu do nových technológií.
- Užívateľské poplatky – môžu mať rôznu podobu. Je možné spoplatniť využívanie prírodných zdrojov (napríklad splav rieky, vstup do chráneného územia či rybolov) či vyberať poplatok za konkrétnu službu (napríklad služby sprievodcu v národnom parku). Základnou charakteristikou poplatkov je negatívna stimulácia, ktorá reguluje návštevnosť určitého územia či atrakcie. Poplatky taktiež zvyšujú objem finančných prostriedkov subjektu, ktorý ich vyberá.
- Poplatky za výrobky – poplatky za výrobu a zaobchádzanie s látkami alebo výrobkami ohrozujúce životné prostredie s cieľom motivovať subjekty k minimalizácii ich využívania. Ak ide o látky a výrobky, ktoré sa pri použití nespotrebovávajú, môže byť oslobodené používanie recyklovaných látok a výrobkov. Uhradené poplatky by taktiež mohli byť vyplatené späť v prípade preukázania stiahnutia spoplatnených látok a výrobkov z obehu a ich následné zneškodnenie.

2. Užívateľské poplatky na chránených územiach

Poplatky za rekreáciu na verejných územiach majú dlhú históriu. Harris a Driver (1987) hovoria, že rekreácia v prírode je považovaná za statok prinášajúci výhody pre spoločnosť a preto by mala byť dotovaná štátom. Iný navrhli, že opatrne zostavený program (napríklad používanie poplatkov len v stave nedostatku, obmedzenie zvyšovania poplatkov) môže minimalizovať potencionálne negatívne vplyvy (McCarville, 1995). Vstupné poplatky do chráneného územia sa prvýkrát začali vyberať v Mount Rainer národnom parku v USA v roku 1908 (Harris, Driver 1987). Po založení Štátnej správy

parku v roku 1916, prvotný zámer vstupných poplatkov bol osamostatniť vedenie parkov. Už o dva roky na to však zisky zo vstupných poplatkov správy parkov odvádzali do štátnej pokladnice. (Leal, Fretwell, 1997). Už od tohto momentu nastala otázka vhodnosti, primeranosti a dopadu vstupných poplatkov na užívateľov. Existuje veľké množstvo potencionálnych poplatkov spojených s návštevou národného parku ako napríklad:

- Vstupné poplatky do parku
- Vstupné poplatky do galérie či inej exhibície
- Poplatky za prenájom vybavenia/zariadenia (napríklad loď)
- Poplatky za kemping
- Licencie a povolenia na aktivity ako napríklad rybolov či rafting
- Poplatky za špeciálne služby

Vstupné poplatky sú možno najviac kontroverzné, nakoľko ostatné spomínané poplatky sú viac „hmatateľné“. (Lindberg, 2001) Aj tieto poplatky však môžeme detailnejšie kategorizovať. Národný park Yellowstone, USA, napríklad rozdeľuje vstupné poplatky nasledovne:

- Poplatok za súkromné vozidlo
- Poplatok za motocykel či snežný skúter
- Individuálny poplatok
- Poplatok za komerčné vozidlo (ako napríklad autobusové zájazdy)

(NPS, 2018)

2.1.Výhody a benefity zavedenia vstupných poplatkov

Zavedenie vstupných poplatkov so sebou prináša niekoľko nepopierateľných benefitov. Často citované odôvodnenia na podporu poplatkov (napr. Binkley a Mendelsohn, 1987; Ellerbrock, 1982; Harris a Driver. 1987, Lindberg, 2001, Pater, 2011):

- Generácia tržieb – benefit z pohľadu správy parku. Dodatočný kapitál tak môže slúžiť k zlepšeniu kvality poskytovaných služieb či kvality samotného parku. Napríklad ANZECC (2000) uviedlo, že poplatky im pomohli k „transformácii určitých parkov z degradujúcich rezerv na stabilne zlepšujúce sa kredity do systému: zrekonštruované budovy, obnova siete vody a kanalizácie, rehabilitované rekreačné zariadenia“.
- Poplatky môžu poskytovať efektívnejšie alokovanie zdrojov určených k rekreácii – pri určitej právnej zmene, keby by parkom bol pridelený právny štatút, by si správy parkov mohli

nechávať výnosy z výberu poplatkov. To by parkom dopomohlo k lepšiemu riadeniu chodu parku. Ako uvádza Pater (2011) na príklade vedenia národných parkov v Poľsku, vstupné poplatky môžu pomôcť správam parkov k lepšiemu spravovaniu, nakoľko by parky neboli závislé od príspevkov zo strany štátu. Tie veľakrát môžu byť nepravidelné a nedostačujúce. Poplatky by parkom dodali stabilitu a čiastočnú sebestačnosť. Vstupné poplatky sú zavádzané s cieľom doplnenia už existujúcich, ale nedostačujúcich zdrojov financií, redukcie a kontrole návštevnosti.

- Zvýšenie spravodlivosti výberom poplatkov len od tých, ktorý využívajú rekreáciu na danom území – ako neskôr uvádzam, na tento argument sa môžeme pozeráť z 2 uhlov. Jeden z nich je pri hybridom systéme, kedy sú národné parky financované ako aj zo štátneho rozpočtu, tak aj zo vstupných poplatkov. V tomto prípade návštevníci financujú súkromný aspekt (samotná rekreácia v parku), zatiaľ čo zo štátneho rozpočtu je financovaný verejný aspekt národných parkov (ochrana prírodných zdrojov, ochrana flóry a fauny na chránenom území).
- Kontrola a regulácia preťažených kapacít parkov – v zásade je možné využiť vstupné poplatky ako nástroj na správu návštevníkov, na distribúciu návštevníkov mimo preťažené úseky. Táto stratégia je najúčinnnejšia vtedy, keď dopyt je elastický a návštevníci reagujú na ceny.
- Zníženie vandalizmu a iné nežiadúce správania – podľa ANZECC (2000) na územiach v Južnej Austrálii, v ktorých boli zavedené vstupné poplatky, bol výrazne znížený vandalizmus náklady na opravy škôd po vandalizme

Filozofické otázky spravodlivosti a morálky sú základom mnohých kritikov vstupných rekreačných poplatkov. Tieto obavy boli snáď prvý krát formulované Frederickom Law Olmstedom, známym krajinným architektom (známy pre navrhnutie Central parku v New Yorku alebo pomocou pri zakladaní národného parku Yosemite). Olmsted veril, že voľný čas strávený v prírode povzbudzuje zmysel pre individuálnu slobodu a komunitu zároveň. Pri návrhu Central parku, Olmsted chcel zapôsobiť na všetky vrstvy spoločnosti. Na bohatých a vzdelaných, ktorých by oslovila veľkoleposť parku, ale aj nižšie vrstvy, ktorým by umožnil prístup prostredníctvom nízkeho či voľného vstupu. To by posilnilo myšlienku spoločnej komunity a rozvíjajúcej sa demokracie. Preto, ak by vstupné poplatky mali byť zavedené, musí byť zodpovedaných niekoľko otázok. Najfrekvencovanejšie otázky sú: „Budú vstupné poplatky brániť nízkoprijemným obyvateľom k vstupu do národných parkov?“, „Skomercializujú vstupné poplatky verejné územia a zničia tým zážitok z prírody?“, „Nebudú znamenať vstupné poplatky určitú formu dvojitého zdanenia?“ (Cockrell, Wellman, 1985).

2.2. Dopad na nízkopríjmové skupiny obyvateľstva

More a Stevens (2000) napísali, že v minulosti bolo prezentované mnoho argumentov ohľadom vstupných poplatkov, no málokteré boli tak rezonujúce ako to, že poplatky môžu vylúčiť nízkopríjmových užívateľov z prístupu do chránených území. Ak vstupné poplatky zabrahujú či neprimerane odrádzajú chudobných od vstupu do chránených území, nenapĺňajú sa Olmstedove ideály spravodlivosti a demokracie v spoločnosti.

Aktivistická organizácia Free Our Forest tvrdí, že „poplatky stanovujú precedens klasifikácie, kde len tí, ktorí si to môžu dovoliť budú využívať rekreácie v chránených územiach. Tím, ktorí si to dovoliť nemôžu, bude zakázaný vstup“ (Grewell, 2004). Klub Sierra tvrdí, že zavedenie poplatkov je krok, ktorý chce urobiť z verejných pozemkov súkromné, čo vylučuje sociálnu spravodlivosť (Grewell, 2004).

V minulosti sa už niekoľko výskumov pokúsilo zistiť, či užívateľské poplatky diskriminujú osoby s nízkym príjmom (napríklad Lamborn, Smith, Burr(2017) či Manning a kol. (1984)). Metódy použité v literatúre sa značne líšili, čo vedie k zisteniam, ktorých vypovedacia hodnota sa odlišuje. Lamborn, Smith a Burr (2017) vo svojej štúdie uvádzajú tri odlišné výskumné prístupy, ktoré boli použité pri skúmaní diskriminačného charakteru užívateľských poplatkov v literatúre:

- Štúdie využívajúce údaje o odhalených (angl. revealed) behaviorálnych reakciách rekreantov na nové alebo navýšené poplatky
- Štúdie využívajúce údaje o uvedených (angl. stated) behaviorálnych reakciách rekreantov na nové alebo navýšené poplatky
- Štúdie, ktoré nie sú behaviorálne (t.j. pohľad/názor na poplatky či vnímanie poplatkov)

Reiling a kol.(1996) skúmal návštevníkov, ktorí navštívili územia spadajúce pod inštitúciu US Army Corps of Engineers. V jeho štúdii skúmal pohľad návštevníkov na vstupné poplatky a názor na ich spravodlivosť. Využil dotazníkovú metódu, kde 1 405 návštevníkov vyjadrilo svoj názor. Zistili, že je vyššia pravdepodobnosť, že užívatelia s nízkymi príjmami si zvolia nenavštíviť oblasť, ak sa zavedú vstupné poplatky. Podobne v druhej štúdii, Reiling, Cheng a Trott (1992) sa pýtali vzorky 1 066 táborníkov v štátnom parku Maine. Prieskum získal informácie o počte nocí, ktoré návštevníci strávili v parku, a použili metódu kontingenčného oceňovania s otvorenými otázkami, kde sa pýtali návštevníkov, či by znížili počet nocí strávených v parku pri vyššej miere vstupných poplatkov. Zistili, že nízkopríjmoví užívatelia pravdepodobne obmedzia návštevnosť pri vyšších poplatkoch. V oboch prípadoch však boli ľudia opýtaní o tom, ako by sa správali v hypotetických situáciách. More a Stevens (2000) sa pýtali rezidentov New Hampshire a Vermontu ohľadom ich ochoty zaplatiť. Na otázku, či zvýšenie vstupných poplatkov o 5 USD by ovplyvnilo ich návštevu, 49% respondentov s nízkymi príjmami odpovedali, že áno. Keď im bolo povedané, že vstupné poplatky sa už počas

posledných 5 rokov niekoľko krát navyšovali, 60% respondentov s nízkymi príjmami taktiež uviedlo, že to v minulosti neovplyvnilo ich návštevnosť. Táto štúdia, ktorá ale neskúmala reálnu návštevnosť, naznačuje, že zámery vyjadrené v prieskumoch ohľadom hypotetických situáciách a a skutočné opatrenia sa môžu líšiť. To platí najmä pre outdoorové prostredie, kde je takmer vždy veľké množstvo nekontrolovateľných a nemerateľných exogénnych faktorov, ktoré ovplyvňujú skutočné správanie jednotlivcov.

K vygenerovaniu viac empirickým výsledkov a k určení, či samotné vstupné poplatky zabraňujú jednotlivcom navštíviť outdoorové rekreačné zariadenia by štúdie museli porovnať sociálnodemografické charakteristiky návštevníkov pred a po zavedení (prípadnom odstránení) poplatku (Lamborn, Smith, Burr, 2017).

V prvej z takýchto štúdií zistili Schwartz a Lin (2006) že zvýšenie vstupných poplatkov (na základe demonštračného programu implementovaného v amerických národných parkoch v roku 1995) v 31 amerických národných parkoch viedlo k zníženiu návštevnosti. Štúdia sa pokúsila napasovať dopytový model na dáta zozbierané počas 10 rokov pred zavedením demonštračného programu a tým aj predpovedať následný vývoj návštevnosti. Štúdia sama pripúšťa, že tento tento štatistický model má svoje nedostatky. Model funguje len za predpokladu, že trendy zo zozbieraných dát budú pokračovať aj v období, ktoré sa snažia predpovedať. Inak povedané, vzťah medzi všetkými premennými v modeli musí ostať nezmenený. Jeden z dôvodov poklesu návštevnosti môže byť napríklad iný faktor, ktorý nie je zahrnutý do modelu. Pretože ich štúdia nezozbierala údaje o príjmoch návštevníkov, neboli schopní určiť, či nízkopríjmové osoby boli disproporcionálne ovplyvnené. Stevens, More a Markowski-Lindsay (2014) však argumentujú, že na zníženie návštevnosti malo vplyv mnoho iných faktorov. Jeden z najvýznamnejších bolo napríklad zvýšenie cestovných nákladov, ktoré rástli rýchlejšie ako dôchodky.

V druhej štúdii Manning a kol. (1984) experimentálne menil užívateľské poplatky v kempingoch vo Vermontskom národnom parku. Ich manipulované poplatky sa pohybovali od 4,50 USD do 8,50 USD za noc. Primárnym cieľom štúdie bolo zistiť, či diferencovaná štruktúra poplatku ovplyvní voľbu návštevníkov. Vykonaním dodatočného prieskumu, ktorý návštevníci vyplnili na mieste, alebo prostredníctvom pošou, Manning a kol. bol schopný zistiť či existujú významné rozdiely medzi kempingami, ktoré si vybrali nízkopríjmové osoby v porovnaní s výberom vysokopríjmových subjektov. Zistenia dvoch analýz z tejto štúdie boli zmiešané. Analýza údajov zozbieraných počas pilotného testovania ukázala, že rozdiel výberu kempingu z oboch skupín nebol významný. Analýza z roku 1988 však odhalila, že vysokopríjmové osoby si častejšie volili drahšie kempingy ako nízkopríjmové osoby. Navyše pri porovnaní s vysokopríjmovými osobami, nízkopríjmové osoby boli častejšie nespokojné so zaplatením poplatku a domnievali sa, že poplatky sú nespravodlivé.

V tretej štúdii Leuschner, Cook, Roggenbuck a Oderwald (1987) porovnávali sociálnodemografické charakteristiky návštevníkov dvoch porovnateľných outdoorových rekreačných zariadení v Severnej Karolíne. Jedno, Linville Gorge Wilderness Area, je spravovaná americkou Štátnou správou lesov a v čase štúdie tam neboli žiadne vstupné poplatky. Druhé, Grandfather Mountain, bolo súkromne vlastnené a účtovalo poplatok 2,50 USD za osobu za deň. Prieskum 123 návštevníkov v prvom parku a 173 v druhom parku odhalilo, že výšky disponibilných dôchodkov medzi návštevníkmi neboli výrazne rozdielne. Odpovede na prieskum poukázali, že užívatelia by radšej neuhrádzali poplatky, ale ich správanie a návštevnosť by sa drasticky nezmenili, ak by poplatky boli implementované. Asi tri štvrtiny respondentov uviedlo, že poplatky neovplyvňujú ich výber rekreačnej oblasti. Tieto zistenia viedli k záveru, že: „poplatky zjavne nediskriminujú“.

Okrem troch vyššie uvedených štúdií, existuje aj skupina výskumov, ktoré použili údaje o správaní návštevníkov v oblasti cestovania s cieľom odhadnúť behaviorálne reakcie na hypotetické poplatky. Zmena nákladov na vstup môže vzniknúť v dôsledku variabilných cestovných vzdialeností alebo variabilnej úrovne užívateľských poplatkov. Zahrnutie premennej predstavujúcu cestovné náklady a premennej predstavujúcu užívateľské poplatky, v rekreačno-dopytových modeloch umožňujú ľahko simulovať dopytové odozvy na zvýšenie alebo zníženie poplatkov (Herriges, Kling, 1999). Náklady spojené s cestovaním môžu odradiť potencionálnych návštevníkov. Vysoké náklady na cestovanie vedú mnohých ľudí, nie len osoby s nízkym príjmom, k voľbe rekreačných aktivít bližšie miesta bydliska. Štúdia zahŕňajúca obyvateľov s nízkymi príjmami v Oregone a vo Washingtone zistila, že chudobní menej navštevujú národné parky oproti iným rekreačným oblastiam. Dôvodom bolo, že iné oblasti sú bližšie k domovu (Grewell, 2004).

Podľa Grewella (2004), najväčšou prekážkou pre občanov s nízkym príjmom k návšteve chránených území sú náklady spojené s cestovaním a nákupom tovaru potrebného k rekreácii. Úlohu cestovných nákladov možno vidieť pri jeho odhade celkových nákladov návštevy najstaršieho národného parku na svete, Yellowstone. Grewell porovnával náklady návštevníkov zo 4 rôzne vzdialených amerických štátov, Washington, DC, Kalifornia, Kolorado a Montana. Na základe týchto odhadov vyhodnotil, že vstupné poplatky predstavujú veľmi malé percento celkových nákladov, či už pred návštevníkov najbližšieho štátu, Montana alebo návštevníkov z hlavného mesta Washington DC. Keď sú cestovné náklady vysoké, je nepravdepodobné, že vstupné poplatky spojené s rekreáciou majú veľký vplyv na to, či nízkopríjmové osoby navštívia spomínané oblasti. V iných prípadoch, keď ľudia žijú v blízkosti chránených území, vstupné poplatky by mohli ovplyvniť rozhodnutie nízkopríjmových osôb k návšteve parku. Na tento problém navrhol nasledujúce možné riešenia, ktoré by zabezpečili rovný prístup k nízkopríjmovým návštevníkom:

- Poskytnutie rekreačných poukážok, kupónov alebo zliav nízkopríjmovým skupinám. Tie môžu znížiť celkové náklady k rekreácii v chránených územiach.
- Príležitostné dni bez vstupu. Taktiež sa môžu využiť iné možnosti, ako napríklad vyhradenie obmedzeného množstva voľných vstupeniek pre prvých návštevníkov. To by umožnilo ľuďom, ktorí sú ochotní prísť zavčas, zaplatiť ich „časom“ a nie peniazmi.
- Nie všetky vstupné brány na územie parku musia vyberať vstupné. Táto prax prevláda na väčšine spoplatnených chránených územiach vo svete.

Vstupné poplatky za normálnych okolností nezabraňujú nízkopríjmovým osobám prístup do chránených oblastí. Spravodlivosť je dôležitou otázkou tejto problematiky. A ak existujú vážne obavy, že vstupné poplatky by zabránili návšteve územia určitej skupine ľudí, môžu sa riešiť malými zmenami v nastavení poplatkov. Správne nastavený systém výberu by mohol minimalizovať negatívne vplyvy poplatkov, hlavne na nízkopríjmové skupiny návštevníkov.

2.3. Komerčializácia národných

Mnohí ľudia si myslia, že účtovanie poplatkov v chránených územiach zhorší zážitok z rekreácie. Odporcovia poplatkov považujú prírodu za naše dedičstvo a neodňateľným právom a nie rekreačnou komoditou. Tvrdia, že poplatky môžu mať vplyv na návštevníkov tým, že zmenia zážitok na komerčný produkt.

Michael Frome (2002) tvrdí, že chránené územia v správe štátnych inštitúcií sú ako umelecké galérie, múzeá a knižnice, vytvorené na obohatenie spoločnosti. Poplatky sú pretláčané tými, ktorí chcú podiel v komercializácii a „disneyfikácii“ chránených území. Ak sa ale zamyslíme, väčšina inštitúcií, ktoré Frome spomína nie sú financované výlučne, niektoré dokonca ani väčšinovo z verejných rozpočtov. U mnohých umeleckých galérií a múzeí sú zisky z predaja hlavným mechanizmom financovania nakoľko dotácie z verejného rozpočtu sú nedostačujúce. Zatiaľ čo verejné knižnice môžu teoreticky spĺňať Fromenové štandardy (to znamená inštitúcia podporovaná z verejného rozpočtu, a nie z poplatkov), najlepšie knižnice na svete sú dnes takmer vždy v rukách prestížnych univerzít, a financované školným a súkromnými darmi (Grewell, 2004). Navyše, obavy z komercializácie ignorujú fakt, že národné parky už dávno komerčné sú. Janzen (1998) povedal, že prírodne orientovaný turizmus, ktorý prekvitá v našich parkoch, má komerčné základy už od okamihu, keď v národných parkoch boli vystavané prvé vlakové koľajnice.

Od ťažby dreva, cez spoplatnené parkoviská až po hotelové zariadenia, návšteva väčších národných parkov sa v modernej dobe krúti okolo komerčných služieb cestovného ruchu. Ak sa pozrieme na Tatranský národný park, podľa Janiga a kol. (2012) približné ročné tržby právnych

subjektov podnikajúcich na tomto území (prevažne z ťažby dreva, rybolovu, turistických atrakcií a ubytovacích služieb) dosahujú ročne skoro 110.000.000 EUR.

Jeden z najsilnejších argumentov na zavedenie „komerčných“ vstupných poplatkov je to, že tržne založené vstupné poplatky poskytujú najsilnejšie stimuly na zachovanie prírodných zdrojov parku. Vstupné poplatky zabráňujú preplneniu v parkoch a nadmernému využívaniu prírodných zdrojov. Parky, ktorých príjmy aspoň z časti pochádzajú z užívateľských poplatkov, majú silnejšiu motiváciu k zlepšeniu a udržaniu kvality v parku. V opačnom prípade môžu riskovať nespokojnosť zo strany návštevníkov a následný pokles návštevnosti, ktorý spôsobí aj pokles príjmov zo vstupných poplatkov. Napokon, vstupné poplatky dávajú manažérom parkov väčšiu motiváciu neustále hľadať rovnováhu medzi prírodou a komerciou, ktorá vyhovuje väčšine ľuďom. Dobré vedia, že „komparatívna výhoda“ národných parkov je rekreačný zážitok, ktorý nenájde v mestskom prostredí. Ak komercializácia presiahne určitú mieru a začne „urážať“ ľudí, návštevníci budú reagovať. Vstupné poplatky do národných parkov majú komerčné aspekty, ale to má veľká väčšina služieb na týchto územiach. Dodatočná komercializácia z poplatkov, ktorá nepresiahne určitú únosnú mieru, sa zdá byť nevýznamná (Summers, 2005).

2.4. Dvojité zdanenie

Pretože národné parky sú financované z verejného rozpočtu, a tým pádom de facto z daní, výber vstupného poplatku by niekto mohol považovať za dvojité zdanenie. Určiť, či vstupné poplatky vskutku predstavujú dvojité zdanenie je ťažké. Harris a Driver (1987) píšú že oponenti vstupných poplatkov trvajú na tom, že je nespravodlivé spoplatňovať návštevníkov dva krát, raz prostredníctvom daní a druhý krát cez vstupný poplatok. Možno však tvrdiť, že sa poplatky vzťahujú na iné služby než dane (chránené územia poskytujú verejné, ale aj súkromné služby a statky). Ak tento argument platí, vo väčšine prípadov sa nejedná o dvojité zdanenie.

Na väčšine chránených územiach vo svete dnes existuje hybridný systém poplatkov a zdanenia, ktorý odzrkadľuje tento argument – že poskytujú súkromné, ale aj verejné statky a služby – a preto dane a poplatky financujú iné veci. Niektorí ľudia, ktorí síce nikdy nenavštívia chránené územia, chcú aj napriek tomu vedieť, že je o nich zo strany štátu postarané. Verejné dotácie tak financujú samotnú ochranu životného prostredia a prostriedky zabezpečujúce túto ochranu. Vstupné poplatky tak financujú súkromný aspekt chránených území a to hlavne služby na rekreáciu. Hybridný systém zdanenia a poplatkov sa často využíva aj v iných oblastiach. Ako príklad môžeme uviesť verejnú dopravu. Podpora verejnej dopravy zo štátneho rozpočtu prináša pre obyvateľov napríklad znižovanie nečistôt v ovzduší, či zníženie dopravných zápch na cestách. Tým sa odôvodňujú dotácie na prevádzku. Poplatky na verejnú dopravu sú však povinné pre každého, kto ju chce využívať, pretože užívatelia verejnej dopravy využívajú súkromný aspekt tohto statku. Ak by poplatky neboli účtované, verejná

doprava by bola nepochybne nadmerne využívaná a bolo by to nespravodlivé pre ľudí, ktorí ňou nikdy nejazdia. (Grewell, 2004)

Ďalší argument, ktorý je prezentovaný, je využívanie systému založeného na financovaní výhradne zo vstupných poplatkov. Tak ako More (2002) píše, aj napriek hybridnému systému môžu byť tieto poplatky nespravodlivé pre nízkopríjmovú skupinu daňových poplatníkov – pre tých, ktorí odvádzajú dane, ale nevyužívajú rekreačné služby národných parkov kvôli vysokému vstupnému poplatku. Zavrnutie systému financovania národných parkov z verejného rozpočtu môže byť nakoniec viac spravodlivé pre tieto skupiny. Vstupné poplatky by prenášali bremeno na tých, ktorí trávajú čas v rekreačných oblastiach a tým by osoby nevyužívajúce tieto územia neboli nútené dotovať tých, ktorí trávajú viac času týmto typom rekreácie.

Jedným z argumentov proti zavedeniu takéhoto systému je, že vstupný poplatok by musel byť priveľmi vysoký, aby pokryl celkové náklady správy parkov. Obavy, že poplatky by dosiahli takýchto výšok nepodporujú fakty. Ak sa pozrieme na konkrétny príklad, podľa Výročnej správy za rok 2017, ktorú uverejnila príspevková organizácia Štátne lesy TANAP, boli celkové náklady na správu Tatranského národného parku skoro 9.100.000 EUR. Keďže sa nemonitoruje návštevnosť parku, nevieme zistiť presné údaje počtu návštevníkov za sezónu. Ale podľa rozhovoru so Slavomírom Celerom (Jurík, 2015), hlavným lesníkom v Správe TANAP-u, sa ročná návštevnosť pohybuje v rozpätí 2-2.5 milióna návštevníkov. To by znamenalo, že návštevníci by museli platiť za vstupný poplatok v rozmedzí 3,6-4,5 EUR. Samozrejme, musíme počítať s tým, že so zavedením vstupného poplatku by prišli nové, administratívne náklady, celková návštevnosť by sa mohla znížiť, a tým by sa pri tomto systéme musel aj navýšiť vypočítaný vstupný poplatok. To by mohlo znamenať pre niektorých návštevníkov rozhodujúcu prekážku k návšteve parku. Ako hovorí Reynisdottir, Song a Agrusa (2008), musí sa vypočítať optimálna výška poplatku na základe celkových nákladov na správu parku a výšky poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní platiť za vstup. Správy parkov, ktoré uvažujú nad zavedením vstupného poplatku by tento krok nemali brať ako náhradný zdroj financovania, ale skôr ako doplnok k doterajším zdrojom.

Stručne povedané, argument o zamedzení dvojitého zdanenia má niečo do seba, ale nie je to argument vyložené proti poplatkom, ale skôr argument k zavedeniu optimálneho systému, ktorý nebude odrádzať od vstupu do parku.

3. Vstupný poplatok do národného parku ako zdroj financovania

Podľa Pagiola, Ritter a Bishopa (2004) financovanie chránených území má dva rozmery. Jeden je zabezpečiť dostatočné zdroje v každom danom okamihu na pokrytie celkových nákladov. Druhým aspektom je zachovanie správy chránených území čo najviac finančne sebestačné. Vláda s obmedzeným štátnym rozpočtom často odmieta vyhraďovať veľkú časť ochrane prírody. Preto existuje

narastajúce úsilie na vytvorenie mechanizmov, ktoré by pomohli správam chránených území k samofinancovaniu. Tieto snahy o nové mechanizmy sa pohybujú od tradičných, ako napríklad zavedenie vstupných poplatkov do chránených území, k inovatívnym prístupom, ako sú napríklad platby za environmentálne služby (angl. payments for environmental services, PES). Tie sú zatiaľ najrozšírenejšie v USA a rozvíjajúcich sa krajinách a sú to platby farmárom, či vlastníkom pôdy, ktorí súhlasili s riadením svojich zdrojov tak, aby prispievali k obnove biodiverzity, obnovu vodných tokov či zachytávaniu oxidu uhličitého. Ich hlavným cieľom je kompenzácia vlastníkov týchto chránených území za poskytovanie služby (úžitok z prírody), ktoré sa v minulosti považovali za samozrejmosť a hlavne zadarmo. (IIED, 2012)

3.1. Situácia na Slovensku

Podľa Zákona č. 543/2002 Z.z., Zákona o ochrane prírody a krajiny, všetky národné parky na území Slovenskej republiky spadajú pod správu Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky, čo je odborná organizácia ochrany prírody a krajiny s celoslovenskou pôsobnosťou zriadená Ministerstvom životného prostredia ako príspevková organizácia. Podľa Zákona č. 523/2004 Z.z., Zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, príspevková organizácia je právnická osoba štátu, obce alebo vyššieho územného celku, ktorá je na štátny rozpočet, rozpočet obce alebo na rozpočet vyššieho územného celku zapojená príspevkom a ktorej spravidla menej ako 50% výrobných nákladov je pokrytých tržbami.

V súčasnosti je naliehavá potreba intenzívnej a efektívnej ochrany prírody. Hlavné oblasti obáv o chránené územia na Slovensku sú sociálnopolitická situácia, súčasná legislatíva a všeobecný nedostatok záujmu o ochranu prírody (Pogányová, Hatala, 2008). Aby sa to zlepšilo, je potrebné vykonať zmeny existujúcich zákonoch. Štúdia od Kľuvánkovej-Oravskej (2002) naznačuje, že najvhodnejším modelom pre národné parky a chránené krajinné oblasti na Slovensku je verejná inštitúcia, podobne ako sú založené univerzity. Je potrebná nová legislatíva, ktorá preniesie právomoc z Ministerstva životného prostredia na správy chránených území.

Čo sa týka ochrany prírody na Slovensku, bol právny štatút udelený len správe Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky, nie však samotným správam chránených území. Tieto správy sú finančne závislé od rozpočtu distribuovaného správou Štátnej ochrany. Dôsledkom toho je, že správa Štátnej ochrany si môže zvýšiť vlastný rozpočet, ale neprerozdeliť vo zvýšenej miere zdroje správam chránených území. Dať právny štatút všetkým správam chránených území by bol prvý krok k diverzifikácii finančných zdrojov (Mikoláš, 2015). Na základe zmluvy, ktorú medzi sebou každý rok uzatvárajú Štátna ochrana prírody a Ministerstvo životného prostredia SR, sú dopredu dohodnuté finančné prostriedky, ktoré budú prerozdelené na ochranu chránených území. Zmluva sa uzatvára na kalendárny rok, s aktuálnou platnosťou od 01.01.2019 do 31.12.2019. ŠOP SR je zaviazaná splniť predmet zmluvy, ktorou je Plán hlavných úloh ŠOP SR na rok 2019. V roku 2019 bude Štátnaj

ochrane SR prerozdelené Ministerstvom životné prostredia SR 5 225 245 EUR (ŠOP SR, 2019). Autori ako Emerton, Bishop a Thomas (2006) alebo Bovarnick, Fernandez-Baca, Galindo a Negret (2010) odporúčajú a podporujú získavanie finančných prostriedkov z kombinácie mnoho rôznych zdrojov, ako napríklad štátny rozpočet, tržby zo služieb správy parkov, darcovské fondy, fondy medzinárodných inštitúcií... Napriek tomu, že hlavný zdroj financií pochádza zo štátneho rozpočtu, chránené územia by mohli generovať výnosy na lokálnej úrovni, čo by znížilo závislosť na štátnom rozpočte (zahŕňajú všetky typy poplatkov skôr spomenuté v tejto práci).

Autori Mahút a Chudivaniová (2008) navrhli systém financovania pre Národný park Malá Fatra. Finančné prostriedky by pochádzali z 3 zdrojov: zo štátneho rozpočtu, z vlastných výnosov a z Európskej únie. Každý zo zdrojov by pokryl jednu tretinu celkových nákladov parku. Vlastné zdroje by zahrňovali výnosy z aktivít ako: vydávanie znaleckých posudkov, licencií a výnimiek, predaj loga Národného parku Malá Fatra v cestovnom ruchu na komerčné aktivity, príjmy z poskytovania služieb (semináre, služby sprievodcov, ubytovanie...), predaj vlastných výrobkov (suveníry s logom Národného parku Malá Fatra), vstupné poplatky do národného parku. Ale aj Mahút a Chudivaniová priznávajú, že v súčasnom znení zákona nie je možné, aby správy národných parkov vedeli generovať zisk zo spomínaných aktivít. Správa národného parku Malá Fatra, tak ako všetky správy parkov na Slovensku, je len organizačná zložka Štátnej ochrany prírody, ktorá nemá rozhodovaciu právomoc. Nová legislatíva by mala zabezpečiť prenesenie právomoci na správu parku.

3.2. Cenová stratégia národných parkov

Pri tvorbe cenovej politiky by sa malo zväziť niekoľko potencionálnych faktorov, ktoré môžu ovplyvniť návštevnosť. Vytvorenie vhodnej ceny za vstup znižuje pravdepodobnosť negatívnej reakcie zo strany návštevníka a chráni pred možným poklesom návštevnosti.

Podľa Laarmana a Gregersena (1996), existujú 5 princípov cenovej politiky, ktorými by sa správy parkov mali riadiť pri zavádzaní vstupných poplatkov:

- Výnosy z poplatkov dopĺňajú, nie nahradzujú tradičné zdroje príjmu, ako príspevky zo štátneho rozpočtu a dotácie z Európskej únie – aj pre obľúbené destinácie s vysokou návštevnosťou, výnosy zo vstupných poplatkov väčšinou nepokrývajú celkové náklady. Každoročné kolísanie návštevnosti a tým aj výnosov zo vstupných poplatkov robí z týchto poplatkov nestabilný zdroj príjmu
- Aspoň časť výnosov zo vstupných poplatkov by mala byť odložená bokom – to zvyšuje motiváciu správam parkov k efektívnemu zavedeniu a výberu poplatkov. Návštevníci môžu byť taktiež ochotnejší zaplatiť vstupný poplatok ak vedia, že tieto príjmy putujú priamo parkom

- Poplatky by sa mali stanoviť na základe špecifických kritérií konkrétneho parku – nakoľko sa v každom národnom parku líšia správanie návštevníkov a špecifické ciele, ktoré chce dosiahnuť správa parku, je potrebná určitá flexibilita pri zavádzaní konkrétneho typu a výšky vstupného poplatku
- Výber vstupného poplatku nie je argumentovateľný na každom mieste – vstupné poplatky nie sú nákladovo efektívne na miestach s nízkou návštevnosťou a vysokými nákladmi na výber vstupných poplatkov
- Systém poplatkov najlepšie funguje, keď je podporený spoľahlivým účtovníctvom a vedením – administratívne rozhodnutia o poplatkoch si vyžadujú aktuálne a spoľahlivé údaje o nákladoch a výnosoch konkrétnych aktivít parku

Worboys a kol. (2015) navrhuje popri tradičných individuálnych vstupných poplatkoch alternatívne metódy vstupných poplatkov ako napríklad:

- Účtovanie za čas – účtovanie dennú sadzbu, ktorá je navýšená pri prenocovaní v národnom parku
- Účtovanie rozličných sadzieb v rozličných lokalitách parku – účtovanie viac za frekventovanejšie miesta v parku a menej za menej frekventované miesta
- Užívateľské poplatky – účtovanie viac za aktivity, ktoré vyžadujú viac infraštruktúry a údržby (napríklad účtovanie viac v zimných mesiacoch za vstup do parku za účelom lyžovania ako za vstup v letných mesiacoch za účelom turistiky)
- Vyšší poplatok pre tých, ktorí si to môžu dovoliť – vyššie vstupné poplatky pre medzinárodných návštevníkov, znížené vstupné pre príslušníka daného štátu, vstupné zadarmo pre lokálnych obyvateľov
- Účtovanie v sezóne a mimo sezónu – účtovanie vyšších poplatkov cez najfrekventovanejšie obdobie v roku

Mnohé ceny v chránených územiach, vrátane vstupných poplatkov, sú stanovené vládou. Často sú nezávislé od dopytu na trhu či nákladov na poskytovanie služby. Mnohé správy parkov majú jednoduchú cenovú politiku; účtovať o trochu viac ako minulý rok. Táto metóda často znamená, že ceny neodrážajú reálnu situáciu na trhu.

4. Metódy oceňovania environmentálnych služieb

Na trhu najčastejšie cena tovaru a služieb odráža dopyt spotrebiteľov po výrobku, náklady na poskytnutie produktu, konkurenciu a ciele subjektu na strane ponuky (Monroe, Martins, 1994). Cena mnohých služieb, ktoré sú verejného charakteru, však tieto aspekty neodráža. To tejto kategórie spadajú aj poplatky spojené s rekreáciou na chránených územiach. Pri zavedení týchto poplatkov preto môže nastať otázka, ako postupovať pri určení optimálnej a ekonomicky efektívnej výšky vstupných poplatkov.

„Ekonomické ocenenie ponúka porovnanie rôznorodých výhod a nákladov spojované s ekosystémom, ktoré sú potom zmerané a vyjadrené v spoločnom denominátore – zvyčajne peňažnou jednotkou“. (Pagiola, Ritter, Bishop, 2004) Existuje hneď niekoľko metód oceňovania, podľa ktorých sa dá postupovať. Tabuľka č. 1 sumarizuje hlavné metódy používané k ekonomickému oceneniu tovarov a služieb ponúkaných na chránených územiach, ktoré uvádzajú Pagiola a Dixon (1998). Niektoré sú všeobecne použiteľné, niektoré sú použiteľné len na špecifické problémy a niektoré sú prispôbené na konkrétne zdroje údajov.

Tabuľka 1 Metódy oceňovania

Metodológia	Prístup	Aplikácia	Potrebné údaje	Limitácie
Zmena produktivity	Stopuje vplyv zmeny v službách určitého ekosystému na produkováný tovar	Akýkoľvek vplyv ovplyvňujúci produkciu tovaru	Zmena v službe, dopad na produkciu, čistá hodnota produkovaného tovaru	Často nedostupné či neexistujúce údaje o takýchto zmenách služieb, ktoré potom majú dopad na produkciu
Náklady na chorobu, ľudský kapitál	Stopuje vplyv zmeny v službách určitého ekosystému na mortalitu a morbiditu	Akýkoľvek vplyv ovplyvňujúci zdravie (napríklad znečistenie vzduchu alebo vody)	Zmena v službe, dopad na zdravie, náklady na chorobu či hodnota života	Často nedostupné či nemerateľné údaje, ktoré by spájali zmenu v podmienkach životného prostredia s ľudským zdravím, hodnota zdravia je veľmi ťažko odhadovaná
Náklady za náhradu/substitúciu	Používa náklady na náhradu či výmenu strateného statku či služby	Akákoľvek strata statku či služby	Rozsah straty statku či služby, náklady na ich náhradu	Zvykne sa nadhodnocovať skutočná hodnota, používať s opatrnosťou

Cestovné náklady	Odvodzuje krivku dopytu z údajov reálnych cestovných nákladov	Rekreácia	Prieskum k získaniu peňažných a časových nákladov, vzdialenosť cestovania	Obmedzené na rekreáciu, nepoužiteľné pri medzinárodnom turizme, ťažko použiteľné, ak subjekty cestujú do viacerých destinácií
Hedonické oceňovanie	Extrahuje efekt environmentálnych faktorov na cenu statkov, ktoré tieto faktory obsahujú	Ohodnotenie statkov podľa kvality vzduchu, scénickej krásy, kultúrnych benefitov	Ceny a charakteristiky statkov	Vyžaduje obrovské množstvo údajov, veľmi citlivé na špecifikáciu
Kontingenčné oceňovanie	Na základe prieskumu, respondenti priamo odpovedajú na ich ochotu zaplatiť za špecifickú službu	Akákoľvek služba	Prieskum, ktorý prezentuje scenár a zisťuje ochotu zaplatiť za špecifickú službu	Veľa potencionálne zaujatých odpovedí (na to ale existujú návody a pokyny k spoľahlivej aplikácii tejto metódy)
Metóda voľby	Na základe prieskumu sa pýta respondentov, aby si vybrali preferovanú možnosť zo súboru alternatív	Akákoľvek služba	Prieskum respondentov s výberom alternatív	Veľmi podobné metóde kontingenčného oceňovania, komplexná analýza vyzbieraných dát
Transfer benefitov	Používa výsledky získané v jednom kontexte v druhom kontexte	Pre čokoľvek, pre čo je k dispozícii porovnateľné štúdie s veľmi podobným statkom či službou	Ocenenie druhého, veľmi podobného statku či služby	Môže byť veľmi nepresné, nakoľko veľa faktorov sa môže líšiť, aj keď sa kontext môže zdať podobný

Niektoré z týchto metód sú používané často, iné len selektívne. Niektoré metódy, ako napríklad transfer benefitov či metóda ocenenia nákladov za náhradu majú tendenciu byť použité nesprávne a nevhodne, až do takej miery že ekonómovia odporúčajú, aby boli používané len vo výnimočných situáciách. Je dôležité používať tieto metódy správne. Ak sú nesprávne aplikované, ich výsledky budú vo veľkej miere nepoužiteľné. (Pagiola, Dixon, 1998)

4.1.Kontingenčná metóda oceňovania

Ako uvádza Kyle, Graefe a Absher (2002), kontingenčné oceňovanie je najznámejšia a najpoužívanejšia metóda oceňovania environmentálnych statkov a služieb medzi štúdiami zaoberajúcimi sa problematikou vstupných poplatkov v národných parkoch. Metóda sa používa na odhadovanie ekonomických hodnôt environmentálnych tovarov a služieb, s ktorými sa neobchoduje na trhu, a teda nemajú trhovú cenu. Táto metóda využíva dotazníkový prieskum medzi vybranou skupinou ľudí, v ktorom sa pýtajú respondentov, koľko by boli ochotní zaplatiť za špecifickú environmentálnu službu či statok. Tento prístup sa taktiež nazýva „metóda podmieneného oceňovania“, pretože respondenti uvádzajú svoju ochotu zaplatiť, ktorá je podmienená konkrétnym opísaných scenárom. Špecifikácie každého prieskumu sa trochu líšia, ale ako Freeman, Herriges a Kling (2014) píše, všetky dotazníky sa držia nasledujúcej štruktúry:

- Úvodná časť, ktorá identifikuje všeobecnú tému
- Časť, ktorá kladie otázky týkajúce sa predchádzajúcich poznatkov o statku a postoja k nemu
- Prezentácia scenáru, vrátane toho, na čo bol projekt navrhnutý, ako to bude realizované, a čo sa stane, ak projekt nebude implementovaný
- Otázky, ktoré sa pýtajú na respondentovu ochotu zaplatiť za prezentovaný statok a v akej výši
- Záverečné otázky s cieľom zistiť, či respondenti pochopili problematiku a prezentovanému scenáru
- Demografické a sociálnoekonomické otázky ohľadom respondentov (napríklad vek, národnosť, výška príjmu)

Prieskum môže obsahovať dotazník s 2 typmi otázok: otázky s otvorenou odpoveďou a binárne otázky diskretnej voľby (prípadne ich kombinácia).

4.1.1. Otázky s otvorenou odpoveďou

Údaje získane z otázok s otvorenou odpoveďou, v nominálnej hodnote, sú najjednoduchšie interpretovať následnou jednoduchou analýzou. Jedna z hlavných obáv pri týchto otázkach je to, že odpovede budú obsahovať nulové hodnoty. Freeman, Herriges a Kling (2014) tieto odpovede pomenovali ako „protestné nuly“. Tie sa môžu vyskytnúť v prípadoch, keď respondenti odmietajú niektoré aspekty prezentovaného scenára. To sa môže stať aj v prípadoch, keď respondenti majú pozitívny pohľad na to, že statok či služba má byť ocenené, ale nie na ich úkor. Jednoduché vylúčenie takýchto odpovedí nie je riešením problému, nakoľko nie všetky odpovede môžu byť „protestné nuly“. Jeden z prístupov bežne používaný v literatúre je doplniť dotazník o otázku, v ktorej sa opýtame na motív takejto odpovede. Napríklad sa môžeme respondenta opýtať:

Ktoré vyjadrenie najlepšie vyjadruje dôvod Vašej odpovede?

- Nemôžem si dovoliť zaplatiť za prezentovaný statok/službu.
- Statok/služba nie je pre mňa dôležitá.
- Nemyslím si, že by som mal platiť za tento statok/službu.
- Navrhovaný scenár je nerealistický.

Odpovede tých, ktorí si vybrali tretie alebo štvrté vyjadrenie by bolo klasifikované ako „protestné nuly“ a vynechané zo vzorku, zatiaľ čo odpovede tých, ktorí si vybrali prvé a druhé vyjadrenie by sa považovali za platnú odpoveď. (Freeman, Herriges, Kling, 2014)

4.1.2. Binárne otázky diskkrétnej voľby

Tieto typy otázok sú zvyčajne formulované vo forme referenda. Po prezentovaní návrhu zmeny súčasného stavu spolu s nákladmi, ktoré by to odnášalo, je respondent opýtaný, či by hlasoval pozitívne či negatívne. Ak respondent odpovie áno, vyjadruje túžbu ochotu zaplatiť, ktorá je vyššia, alebo rovnaká ako stanovené náklady. Ak je odpoveď nie, potom môže byť táto suma považovaná za hornú hranicu skutočnej ochoty zaplatiť. Respondentov sú ponúkané postupne narastajúce hodnoty. Tým je možné otestovať hypotézu, že podiel pozitívnych odpovedí klesá s nárastom ceny za statok. Tieto dáta je potom možné analyzovať pomocou modelu diskkrétnej voľby, ktorý dokáže odpovede áno, nie premeniť na konkrétne peňažné hodnoty.

Oproti otázkam s otvorenou odpoveďou má tento typ otázok aspoň 2 výhody. Po prvé, predstavuje ľuďom známy spoločenský kontext. Mnoho transakcií na súkromnom trhu sú na princípe fixnej ceny, ktorú sa nedá zjednať. Na základe tejto ceny sa jednotliviec rozhodne, či si tovar kúpi lebo nie. Druhá výhoda je to, že formát odpovedá áno, nie je relatívne jednoduchý na rozhodovanie. To môže viesť k nižšej úrovni nezodpovedaných otázok.

Hlavou nevýhodou je to, že získava relatívne malé množstvo informácií od každého respondenta. Konkrétne sa dozvieme len to, či je jednotlivec ochotný zaplatiť nad alebo pod prezentovanú ponuku. V dôsledku toho, je potrebná pomerne veľká vzorka respondentov, z ktorej by sme vedeli správne charakterizovať centrálné tendencie v populácii. (Freeman, Herriges, Kling, 2014).

4.2. Ochota zaplatiť

Veľké množstvo výskumov a štúdií, ktoré sa zaujímajú oceňovaním vstupných poplatkov či iných poplatkov do chránených území, sú založené na kontingenčnej metóde oceňovania, kde sa pýtajú respondentov na ich ochotu zaplatiť (angl. willingness to pay) vstupný poplatok a v akej výške. Mnoho štúdií pochádza z USA, nakoľko vstupné poplatky do národných parkov tam sú aplikované už od počiatkov 20. storočia. Všetky štúdie použili rozdielne pojatie poplatkov (niektoré berú len vstupný poplatok, iné zahŕňajú aj poplatky za iné služby), či rozdielny štatistický prístup kontingenčného ocenenia. Taktiež pri porovnávaní záverov by sme mali brať v úvahu, či sa štúdie zaoberali zavedením nového vstupného poplatku, či zvýšením už existujúceho poplatku. Pre jednoduchosť sa ekonomické mechanizmy týchto štúdií považujú za v približne rovnaké a porovnateľné. (Reynisdottir, Song, Agrusa, 2008).

Kyle, Graefe a Absher (2002) sa pýtali návštevníkov Inyo národného parku v Kalifornii, koľko sú maximálne ochotní zaplatiť za týždennú vstupenku do rekreačnej oblasti, a koľko je podľa nich primeraná výška vstupného poplatku. V čase štúdie bolo v parku už zavedený vstupný poplatok vo výške 2 USD. Len 5% respondentov nebolo ochotných zaplatiť za vstup do parku viac, ako 2USD. Kyle, Graefe a Absher zo vzorky 156 respondentov vytvorili funkciu kúpnej sadzby, z ktorej určili čiastku 10USD, pri ktorej by došlo k maximalizácii výnosov. Pri tejto výške vstupného poplatku by ale aj nastal pokles návštevnosti o 59,5%. Pri optimalizácii a porovnaní poklesu návštevnosti a výnosov zo vstupných poplatkov by podľa nich bolo efektívnejšie nastavenie vstupného poplatku vo výške približne 5USD. Keďže táto hodnota sa viac približuje primeranej výške poplatku, ktorú respondenti určili, došlo by k zdvojnásobeniu ročných výnosov zo vstupných poplatkov, ale zároveň by sa predišlo rapídneho poklesu návštevnosti. Disponibilný dôchodok nemal významný vplyv na to, či respondenti uviedli vyššiu čiastku za vstupný poplatok.

Reynisdottir, Song a Agrusa (2008) skúmali postoj návštevníkov na hypotetické zavedenie vstupného poplatku na 2 prírodných atrakciách, Gullfoss a Skaftafell na Islande. Respondentom predstavili niekoľko alternatív a pýtali sa, ktorú preferujú a koľko by za ňu boli ochotní zaplatiť. Väčšina návštevníkov v tejto štúdii boli ochotní zaplatiť vstupný poplatok v prípade, že výnos z poplatkov by bol použitý na ochranu, údržbu a renováciu navštevovaných miest. Taktiež vyššie percento respondentov malo pozitívnu reakciu na zavedení vstupných poplatkov, ak v minulosti už navštívili podobnú prírodnú atrakciu či iné chránené prírodné územie, v ktorom bol zavedený vstupný poplatok. Primeraný vstupný poplatok by vo veľkej miere neovplyvnil elasticitu dopytu návštevnosti

danej atrakcie. V oboch prípadoch však zistili „kritický bod“ výšky vstupného poplatku, v ktorom by návštevnosť významne poklesla. Reynisdottir, Song a Agrusa odporúčajú, aby pri zavedení vstupných poplatkov boli návštevníci informovaní, prečo boli tieto poplatky zavedené a na aký účel budú výnosy použité. Tým sa dosiahne väčšie pochopenie a návštevníci sú ochotnejší zavedené vstupné poplatky akceptovať.

Štúdia od Serefoglu (2018), v ktorej taktiež použil metódu kontingenčného ocenenia, sa pýtala vybranej vzorky návštevníkov, či by boli ochotní platiť za vstup do Národného parku Karagol v Turecku. Pomerne vysoké percento respondentov, 37%, nesúhlasili so zavedením akéhokoľvek vstupného poplatku na územie. Títo respondenti uviedli, že do chránených území a národných parkov by nemal byť zavedený vstupný poplatok a že ochrana aj údržba územia by mala byť financovaná a zabezpečovaná štátom. Autor tieto odpovede vyhodnotil ako „protestné nuly“. Keď Serefogl tieto „protestné nuly“ do regresnej analýzy nezahrnul, vyhodnotil optimálnu hodnotu vstupného poplatku vo výške 4.42USD. Pri zahrnutí odpovedí s „protestnými nulami“ do analýzy, optimálnu hodnotu vstupného poplatku vyhodnotil vo výške 0,22 USD. Ani jedna z týchto hodnôt by však nebola dostatočná na pokrytie celkových nákladov na údržbu parku, a tak by boli nevyhnutné dotácie zo strany štátu.

Chase, Lee, Schulze a Anderson (1998) skúmali dopady vstupných poplatkov do troch národných parkov v Kostarike. V každom z týchto parkov bola zaznamenaná odlišná elasticita dopytu, čo ukazuje rôznorodosť správania turistov v každom parku. V takýchto prípadoch, účtovanie diferencovaných vstupných poplatkov môže účinne „tlačiť“ turistov z jedného parku do druhého, čo môže byť žiadúca súčasť stratégie parku na vyriešenie preplnenosti v jednom parku či podpora ekonomickej činnosti v druhom parku. Taktiež zistili, že vstupné poplatky zavedené na podobných územiach ovplyvňujú ochotu zaplatiť vstupný poplatok do skúmaných národných parkov. Tieto hodnoty vstupných poplatkov sa správajú ako referenčný bod či „kotva“, z ktorej vychádzajú rozhodnutia návštevníkov. Ak by viac krajín zaviedlo, či zvýšilo už existujúce vstupné poplatky, návštevníci národných parkov by si zvykli na myšlienku platiť za vstup do chráneného územia.

Bal a Mohanty (2014) sa vo svojej štúdii pokúšali identifikovať faktory, ktoré ovplyvňujú ochotu zaplatiť (angl. Willingness to pay, WTP) vstupný poplatok do národného parku Bhitarakanica v Indii. Empirické štúdia bola vykonaná na základe dotazníkového riešenia kontingenčnej metódy oceňovania. Pre analýzu zozbieraných dát bol použitý mnohonásobný regresný model, ktorý bol založený na hypotéze, že ochota zaplatiť (WTP) je ovplyvnená príjmom (INCM), vekom (AGE), počtom dní strávených v parku (DS), pohlavím (GEN), rodinným stavom (MAR)- slobodný či ženatý/vydatá, cestovnými nákladmi (TC) a „dummy“ premennou TV, či respondent už niekedy v minulosti navštívil národný park Bhitarakanica.

K tejto hypotéze bol použitý nasledujúci ekonometrický model:

$$WTP = \beta_0 + \beta_1 INCM_t + \beta_2 AGE + \beta_3 DS + \beta_4 GEN_t + \beta_5 MAR_t + \beta_6 TC_t + \beta_7 TV + \epsilon_t \dots$$

Bal a Mohanty došli k záveru, že všetky premenné, s výnimkou pohlavia pozitívne ovplyvňujú ochotu zaplatiť vstupný poplatok do národného parku. Pohlavie naopak negatívne ovplyvnilo ochotu zaplatiť (tj. v reprezentatívnom vzorku respondentov, muži boli menej ochotní zaplatiť za vstupný poplatok ako ženy). Faktory ako vek a návšteva parku v minulosti nemali významný štatistický vplyv na ochotu zaplatiť.

5. Zavedenie vstupného poplatku

V rámci bakalárskej práce bol vykonaný prieskum, ktorý mal za úlohu zistiť, či sú návštevníci ochotní platiť vstupný poplatok a v akej výške. Skúma, či čistý mesačný príjem jednotlivca, ako hlavný faktor, ktorý môže pôsobiť na rozhodnutie zaplatiť, má nejaký vplyv na súhlas so zavedením poplatku a na maximálnu výšku poplatku. Práca ďalej zisťuje, či existujú aj iné faktory, ktoré môžu túto ochotu zaplatiť ovplyvniť a v akej výške majú vplyv na toto rozhodnutie. K tomuto cieľu bola zvolená kontingenčná metóda oceňovania, ktorá bola doplnená mnohonásobnou regresnou analýzou. K analýze bolo potrebné získať primárne dáta, ktoré som získala pomocou dotazníkového šetrenia.

5.1. Tvorba dotazníka

Dotazník bol vytvorený a zverejnený cez stránky www.vyplnto.cz, kde bol verejný pre každého. Respondenti mohli dotazník vyplňať medzi dátumami 08. 04. 2019 - 21. 04. 2019. Pred začatím vyplňania dotazníka bol respondentom prezentovaný krátky úvod s predstavením sa, s predstavením témy mojej bakalárskej práce a vysvetlením, že dotazník je anonymný a získané dáta budú použité na súkromné účely mojej analýzy.

Dotazník bol pomyselné rozdelený na 3 časti. V prvej časti boli položené otázky, ktoré zisťovali, ako dobre poznajú respondenti Tatranský národný park, ako často ho navštevujú a či sa už niekedy stretli so vstupným poplatkom na územie akéhokoľvek národného parku vo svete. Druhá časť bola zameraná na samotný súhlas so zavedením vstupného poplatku. Respondenti sa mohli vyjadriť, či za určitých podmienok by boli ochotní zaplatiť za vstupný poplatok a v akej maximálnej výške. Respondenti, ktorí by nenavštívili národný park po zavedení poplatku mohli vyjadriť svoje dôvody k tomuto nesúhlasu. Tí, ktorí vyjadrili súhlas so zavedením poplatku sa mohli v poslednej otázke tejto časti vyjadriť, na aké aktivity by sa vyzbierané finančné prostriedky zo vstupných poplatkov mali použiť. Posledná časť dotazníka sa zaoberala demografickými a socioekonomickými otázkami ohľadom respondentov. Respondenti uvádzali svoje pohlavie, vek, z ktorého mesta pochádzajú, najvyššie dosiahnuté vzdelanie a čistý mesačný príjem na jednotlivca v domácnosti.

Dotazník som zdieľala medzi spolužiakmi, kamarátmi a známymi s prosbou o následne zdieľanie ďalším osobám. Ako jeden z limitov dotazníka je to, že bol zverejnený len na internete. Tým pádom sa sa ho mohli zúčastniť len respondenti s prístupom na internet, čo mohlo mať vplyv na skreslenie výsledkov dotazníka. Dotazník vyplnilo 100 respondentov, z toho 69 bolo žien a 31 bolo mužov. Tento pomer nesúhlasí so štruktúrou populácie. Najpočetnejšia veková skupina v dotazníku predstavuje kategória 0-29. To mohlo skresliť a ovplyvniť výsledky, hlavne pri otázke cestovných nákladov, pri ktorých sa predpokladá vplyv na výšku maximálneho vstupného poplatku. Študenti majú výrazne zľavnené cestovné pri ceste vlakom a autobusom. Na Slovensku dokonca majú študenti zadarmo cestovanie vlakom. A tak ich cestovné náklady sú výrazne nižšie oproti inej vekovej kategórii.

5.2. Základná charakteristika respondentov

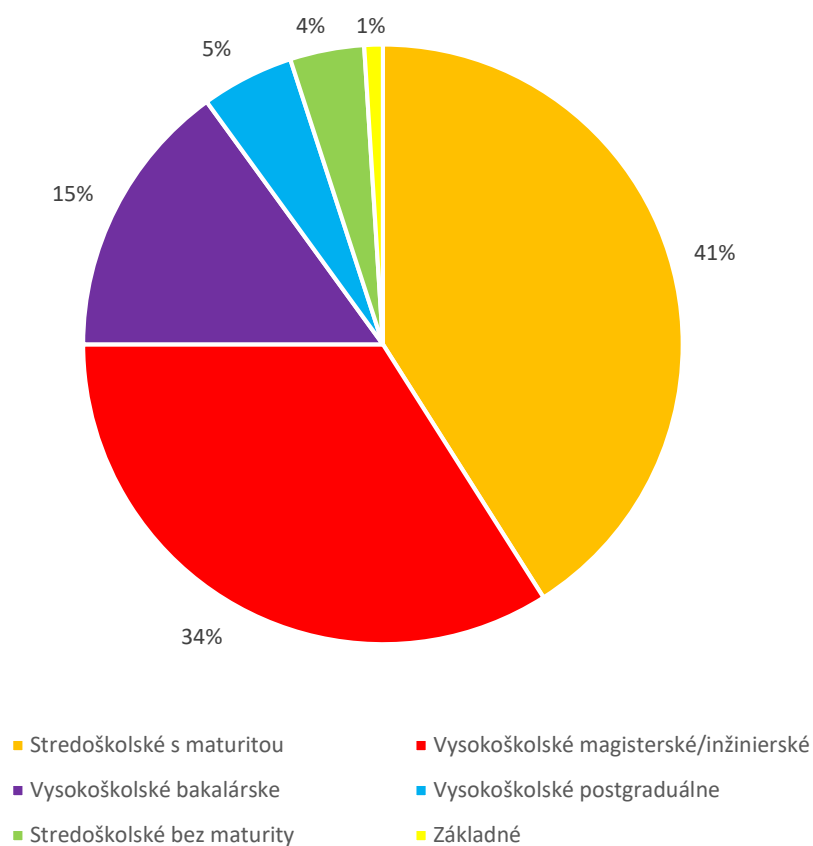
Z celkového vzorku 100 respondentov bolo 69 žien a 31 mužov. Priemerný vek bol 34 rokov. Medián bol nižší, a to 29 rokov. Modus respondentov bol 22 rokov. Najmladší respondent mal 20 rokov a najstarší 65 rokov. Pri rozdelení respondentov do intervalov v Tabuľke 2, najpočetnejšia je kategória 0-29 rokov.

Tabuľka 2 Veková kategória respondentov, n=100

Veková kategória	Absolútna početnosť
0-29	53
30-39	11
40-49	20
50-59	10
60-69	6

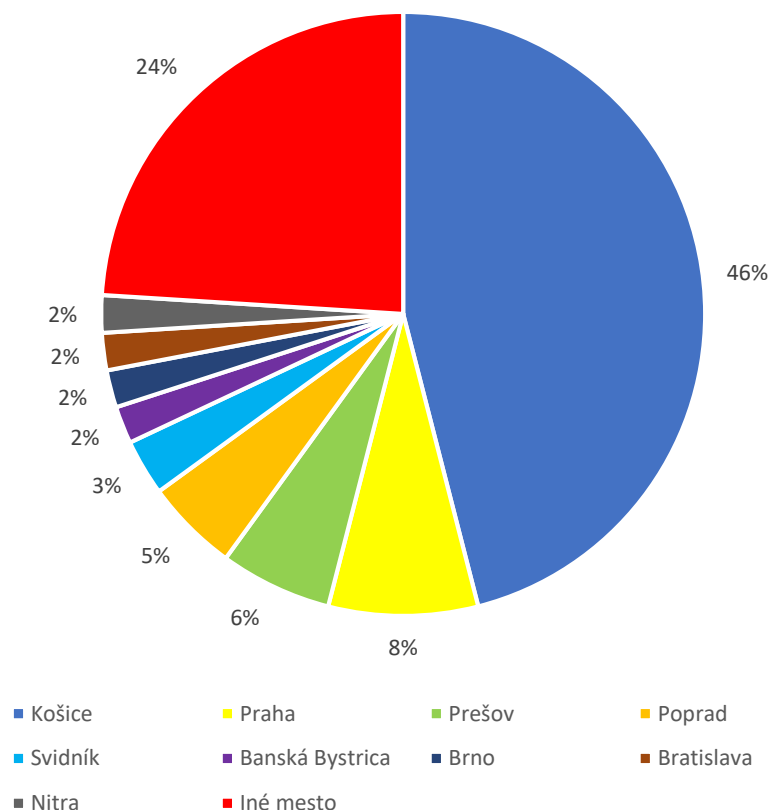
V nasledujúcom Grafe 1 je znázornené úroveň najvyššieho dosiahnutého vzdelania. Respondenti mali najčastejšie stredoškolské vzdelanie s maturitou. Mnoho z týchto respondentov momentálne študujú na vysokej škole, na ktorej ešte nedosiahli bakalársky titul. Viac ako tretina respondentov dosiahla magisterský či inžiniersky titul. 15 % respondentov uviedlo ako najvyššie dosiahnuté vzdelanie vysokoškolské bakalárske, 5 % ukončilo postgraduálne vzdelanie, 4% ukončilo strednú školu bez maturity. 1 respondent dosiahol len základné vzdelanie.

Graf 1 Najvyššie dosiahnuté vzdelanie, n=100

Ďalší údaj, ktorý dotazník zisťoval, bolo miesto bydliska. V Grafe 2 sú znázornené údaje, ktoré uviedli respondenti. Na dotazník odpovedalo 17% Čechov a 83% Slovákov. Najčastejšie pochádzali respondenti z Košíc, a to až 46%. Viacnásobne sa vyskytovali aj odpovede Praha, Prešov a Poprad, a to v početnosti 8%, 6% a 5%. Do položky Iné mestá som zahrnula všetky odpovede miest, ktoré sa vyskytli len raz.

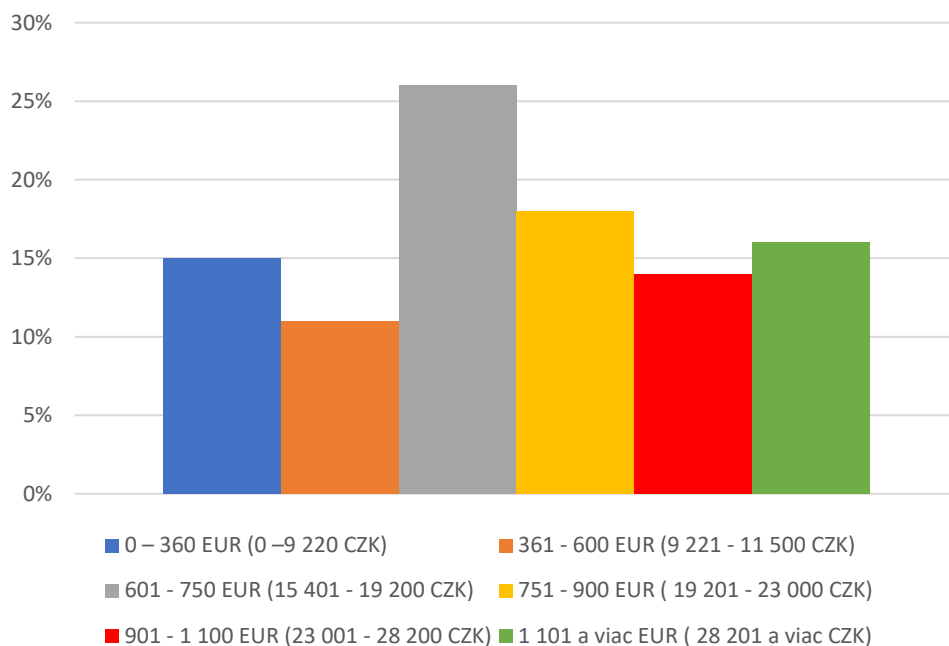
Graf 2 Miesto bydliska, n=100

Na záver dotazníka som zisťovala čistý mesačný príjem na jednu osobu v domácnosti respondenta (vrátane sociálnych dávok, dôchodku, mimopracovných príjmov, vreckového od rodičov atď.).

V dotazníku bolo na výber 6 intervalov. Táto otázka je jeden zo základov celej analýzy, keďže podľa mnohých štúdií sa predpokladá, že výška čistého príjmu ovplyvňuje výšku maximálneho vstupného poplatku, ktorú si návštevníci národného parku ochotní zaplatiť. Najnižší interval, 0 – 360 EUR (0 – 220 CZK), bol ohraničený hodnotou 360 EUR, ktorá predstavuje hranicu chudoby na Slovensku pre rok 2018. Túto hranicu určil Eurostat (2018), ktorý ju stanovuje na úrovni 60% celoštátneho mediánu ekvivalentného príjmu. Respondentov, ktorý vybrali túto možnosť budem kategorizovať ako nízkopríjmovú skupinu. V tejto skupine je zaradených 15% respondentov. Do nasledujúceho intervalu 361 - 600 EUR (9 221 - 11 500 CZK) sa zaradilo 11% respondentov, 26% zvolilo interval 601 - 750 EUR (15 401 - 19 200 CZK), v intervale 751 - 900 EUR (19 201 - 23 000 CZK) sa nachádza 18% respondentov, 14% je v intervale 901 - 1 100 EUR (23 001 - 28 200 CZK), a v najvyššom intervale 1 101 a viac EUR (28 201 a viac CZK) je 16% respondentov. Predposledný interval odpovedá priemernej mzde na Slovensku za rok 2018, ktorá je 1 013 EUR (STATDAT, 2018) Hranica posledného intervalu bola zvolená na základe štatistik Eurostatu (2018), ktorú dosahuje len 5% obyvateľov Slovenska.

Graf 3 Čistý mesačný príjem na 1 osobu, n=100

5.3. Ochota zaplatiť a výška vstupného poplatku

Hlavná časť dotazníka bola zameraná na názor respondentov ohľadom zavedenia vstupného poplatku do Tatranského národného parku – či so zavedením poplatku súhlasia, v akej maximálnej výške sú ochotní zaplatiť za vstup do parku, a na aké účely by sa potencionálne finančné prostriedky mali použiť.

Na úvod dotazníka boli položené otázky, ktoré sa pýtali, či respondenti niekedy v minulosti navštívili Tatranský národný park, či u nich v minulosti prevažovali jednodňové či viacdňové výlety do parku, aké boli v minulosti v priemere ich cestovné náklady na výlet (pre 1 osobu), a či sa už niekedy stretli so vstupným poplatkom na územie národného parku. Odpovede na tieto otázky budú použité ako premenné v mnohonásobnej regresnej analýze, kde sa bude skúmať ich vplyv na maximálnu výšku vstupného poplatku, ktorú sú ochotní zaplatiť. Po týchto úvodných otázkach nasledovali otázky týkajúce sa samotného súhlasu so vstupným poplatkom, dopadu zavedenia poplatku na návštevnosť respondentov, výšky vstupného poplatku a použitia finančných prostriedkov z poplatkov.

So zavedením vstupného poplatku súhlasilo 55% a nesúhlasilo 45% respondentov. Nasledovala otázka, či by respondenti uskutočnili výlet do parku aj po zavedení vstupného poplatku. 83% by aj napriek poplatku uskutočnili výlet do parku. Respondenti, ktorí by neuskutočnili výlet do parku po zavedení poplatku mali v nasledujúcej otázke možnosť vyjadriť sa, aký je dôvod tohto rozhodnutia.

Najčastejším dôvodom bol nesúhlas so spoplatňovaním samotnej prírody. Vidia ju ako súčasť bohatstva krajiny, ktorá patrí všetkým. Druhým najčastejším dôvodom bolo zvýšenie celkových nákladov na výlet do parku. Tretím častým dôvodom bol nezáujem o horskú turistiku. Pre týchto respondentov bola ponúknutá aj otázka, či by zmenili názor a súhlasili by so vstupným poplatkom, ak by vedeli, na ktoré konkrétne aktivity boli finančné prostriedky z poplatkov použité. 41% z nich by zmenilo názor, a boli by ochotní zaplatiť vstupný poplatok. Títo respondenti nemali absolútne negatívny postoj k zavedeniu vstupných poplatkov. V predchádzajúcej otázke, kde mohli uviesť dôvod nenavštívenia parku po zavedení poplatku, sa vyjadrili, že poplatok sú ochotní zaplatiť len za určitých podmienok – ak by to bola symbolická suma, ak by poplatok znížený pre deti, študentov či dôchodcov, ak by sa tým vyriešil problém s odpadkami pri náučných chodníkoch, alebo ak bola k dispozícii viacdnňová vstupenka.

U každého respondenta bola zisťovaná odpoveď na otázku: „Akú maximálnu výšku vstupného poplatku za osobu by ste bol/a ochotný/á zaplatiť?“. V dotazníku bolo na výber 7 odpovedí s predurčenou sumou, a 1 otvorená odpoveď s možnosťou napísať inú hodnotu ako predchádzajúce odpovede. Tabuľka 3 ukazuje absolútne početnosti maximálnych výší vstupného poplatku, ktorú sú respondenti ochotní zaplatiť. Najčastejšie bola uvádzaná hodnota 2 EUR a 1 EUR. 2 respondenti využili možnosti napísania vlastnej odpovede, kde obaja uviedli hodnotu 20 eur. Priemerná výška poplatku bola 2,72 EUR, medián sú 2 EUR. Respondentom, ktorý neboli ochotní zaplatiť vstupný poplatok ani v prípade, ak by vedeli, na ktoré konkrétne aktivity boli finančné prostriedky z poplatkov použité, bola priradená hodnota 0 ako maximálny vstupný poplatok, ktorý je respondent ochotný zaplatiť.

Tabuľka 3 Maximálny vstupný poplatok, n=100

Maximálny poplatok	Absolútna početnosť
0 EUR	9
0,5 EUR	9
1 EUR	24
1,5 EUR	6
2 EUR	24
3 EUR	14
5 EUR	8
10 EUR	4
20 EUR	2

Posledná otázka sa zaoberala preferenciou respondentov, na aké aktivity by sa vyzbierané finančné prostriedky zo vstupných poplatkov mali použiť. Tabuľka 3 ukazuje jednotlivé možnosti, ktoré boli v dotazníku na výber, spolu s absolútnymi početnosťami jednotlivých odpovedí. Respondenti mali označiť aspoň 1 možnosť. Respondenti mali taktiež možnosť otvorenej odpovede, kde mohli napísať inú odpoveď. Táto možnosť bola využitá 3 krát. Ako najviac preferovaná možnosť sa ukázala údržba existujúcej cestnej siete a turistickej infraštruktúry (lavičky, rázcestia, tyčové značenia, núdzové prístrešky atď.), ktorá bola zaškrtnutá 68 respondentmi. Druhá najčastejšia možnosť, s početnosťou 67, bola financovanie konkrétnych opatrení týkajúcich sa ochrany a údržby prírody v TANAP (napr. kosenie a pastva lúk, búdky pre vtáky, budovanie povalových chodníkov cez rašelinu, bahno atď.).

Tabuľka 4 Preferencie respondentov na využitie finančných prostriedkov

Odpoveď	Absolútna početnosť
Financovanie konkrétnych opatrení týkajúcich sa ochrany a údržby prírody v TANAP (napr. kosenie a pastva lúk, búdky pre vtáky, budovanie povalových chodníkov cez rašelinu, bahno atď.)	67
Údržba existujúcej cestnej siete a turistickej infraštruktúry (lavičky, rázcestia, tyčové značenia, núdzové prístrešky atď.)	68
Bežná prevádzka Správy TANAP (činnosť strážnej služby, odborných pracovníkov, lesníkov atď.)	30
Rozšírenie parkovacích kapacít v obciach, ktoré sú súčasťou TANAP	12
Upratovanie a nové odpadkové koše na turistických trasách	56
Budovanie sociálnych zariadení na území TANAP	32
Rekonštrukcia vysokohorských chát	31
Poskytovanie sprievodcovských služieb na území TANAP	17
Vlastná odpoveď:	
Ochrana TANAPu pred ďalšou výstavbou a zachovanie a údržba fauny a flóry	1
Na ochranu lesov a sadzbu nových stromov	1
Odstránenie nelegálnych skládok aj s čiernymi stavbami	1

5.4. Vplyv príjmu na ochotu a výšku vstupného poplatku

Prvá podkapitola opisuje všetky premenné, s ktorými sa pracovalo. Nasleduje analýza, či existuje korelácia medzi súhlasom so vstupným poplatkom a výškou čistého mesačného príjmu jednotlivca a analýza vzťahu medzi výškou uvedeného maximálneho vstupného poplatku, ktorú sú respondenti ochotní zaplatiť a výškou čistého mesačného príjmu jednotlivca. K analýze tejto závislosti je použitý korelačný koeficient a chi-kvadrát test. V nasledujúcej časti je použitá mnohonásobná lineárna regresia, ktorá vyhodnocuje, ktoré faktory, a v akej miere, sú štatisticky významné pri tom, akú maximálnu výšku vstupného poplatku uviedli respondenti v dotazníku.

5.4.1. Popis premenných

Premenné, ktoré sú použité v nasledujúcich podkapitolách sú: maximálnu vstupný poplatok, ktorý sú respondenti ochotní zaplatiť (MAXP), čistý priemerný mesačný príjem na jedného člena domácnosti respondenta, vrátane sociálnych dávok, dôchodku, mimopracovných príjmov, vreckového od rodičov atď. (PRÍJEM) – nakoľko mali respondenti na výber z príjmových intervalov, v analýze boli tieto intervaly nahradené strednou hodnotou, vek respondentov (VEK), pohlavie (POHLAVIE), „dummy“ premenná ŠKOLA, ktorá hovorí, či respondent má vysokoškolský titul – do hodnoty 1 je započítaná možnosť bakalárskeho štúdia, magisterského/inžinierskeho či postgraduálneho štúdia, hodnota 0 predstavuje iné ako vysokoškolské vzdelanie, cestovné náklady - zahŕňa náklady na pohonné hmoty, kúpu cestovného lístka či parkovné (CENA), „dummy“ premenná TATRY, ktorá hovorí, či respondent už niekedy v minulosti navštívil Tatranský národný park (ak áno=1, ak nie=0), „dummy“ premenná HISTÓRIA, ktorá hovorí, či sa respondent niekedy v minulosti už stretol so vstupným poplatkom do akéhokoľvek národného parku vo svete (ak áno=1, ak nie=0), „dummy“ premenná VÝLETY, ktorá hovorí, či respondent v minulosti absolvoval prevažne jednodňové či viacdňové výlety (jednodňový=1, viacdňový=0), „dummy“ premenná SÚHLAS, ktorá hovorí, či respondent súhlasí so zavedením vstupného poplatku (ak áno=1, ak nie=0), a pomocná premenná STAV, ktorá hovorí, či by respondent uskutočnil výlet po zavedení vstupného poplatku (ak áno=0, ak nie=0). V dotazníku premenná STAV slúžila k segmentácii, kedy pri negatívnej odpovedi bola respondentovi priradená automaticky hodnota 0 ako maximálny vstupný poplatok, ktorý je ochotný zaplatiť. Tabuľka 5 uvádza prehľad všetkých premenných spolu so stručným popisom a priemernou hodnotou.

Tabuľka 5 Premenné

Názov premennej	Popis premennej	Priemerná hodnota
MAXP	Uvedený maximálny vstupný poplatok v EUR	2,475
PRÍJEM	Čistý mesačný príjem na jednotlivca v EUR	739,4
VEK	Vek	34
POHLAVIE	Pohlavie (žena=1, muž=0)	0,69
ŠKOLA	Dosiahnuté vzdelanie (vysokoškolské=1, iné=0)	0,54
CENA	Cestovné náklady na 1 osobu v EUR	53,735
TATRY	Návšteva Tatier v minulosti (áno=1, nie=0)	0,85
HISTÓRIA	Návšteva národného parku so vstupným poplatkom v minulosti (áno=1, nie=0)	0,55
VÝLETY	Dĺžka výletu (jednodňový=1, viacdňový=0)	0,39
SÚHLAS	Súhlas so zavedením vstupného poplatku (áno=1, nie=0)	0,55
STAV	Uskutočnenie výletu po zavedení poplatku (áno=1, nie=0)	0,83

5.4.2. Súhlas so zavedením vstupného poplatku

Medzi respondentmi bol zisťovaný súhlas so zavedením vstupného poplatku. Vo vzorku prevažoval súhlas (55%) nad nesúhlasom (45%). Tabuľka 6 dáva do vzťahu súhlas s poplatkom a výšku príjmu jednotlivca.

Tabuľka 6 Vzťah súhlasu a výšky čistého príjmu, n=100

	0 – 360 EUR (0 –9 220 CZK)	361 - 600 EUR (9 221 - 11 500 CZK)	601 - 750 EUR (15 401 - 19 200 CZK)	751 - 900 EUR (19 201 - 23 000 CZK)	901 - 1 100 EUR (23 001 - 28 200 CZK)	1 101 a viac EUR (28 201 a viac CZK)
Súhlas	6	4	18	11	8	8
Nesúhlas	9	7	8	7	6	8

Korelačný koeficient pre súhlas so zavedením poplatku vo vzťahu k výške čistého príjmu je 0,20641398. Tým pádom je súhlas málo a pozitívne závislý na príjme. Čím je respondent zaradený do vyššej príjmovej skupiny, tým bol skôr naklonený k súhlasu so vstupným poplatkom.

5.4.3. Maximálny vstupný poplatok

Tabuľka 7 zobrazuje vzťah maximálneho vstupného poplatku, ktorý sú respondenti ochotní zaplatiť a ich výške čistého príjmu. Korelačný koeficient tohto vzťahu je 0,04, čo naznačuje nezávislosť premenných. Tým pádom nezávisí, do akej príjmovej skupiny respondent patrí. Čiastky vstupného poplatku boli v dotazníku uvádzané bez akejkoľvek korelácie s čistým mesačným príjmom.

Tabuľka 7 Vzťah maximálneho poplatku a čistého mesačného príjmu, n=100

Maximálny poplatok/čistý mesačný príjem	0 – 360 EUR (0 – 9 220 CZK)	361 - 600 EUR (9 221 - 11 500 CZK)	601 - 750 EUR (15 401 - 19 200 CZK)	751 - 900 EUR (19 201 - 23 000 CZK)	901 - 1 100 EUR (23 001 - 28 200 CZK)	1 101 a viac EUR (28 201 a viac CZK)
0 EUR	1	2	0	3	1	1
0,5 EUR	1	1	1	2	0	4
1 EUR	3	3	7	5	4	2
1,5 EUR	2	0	1	1	0	2
2 EUR	5	2	9	3	4	1
3 EUR	1	1	5	2	2	3
5 EUR	2	1	1	1	2	1
10 EUR	0	1	1	1	0	1
20 EUR	0	0	0	0	1	1

Medzi týmito premennými (súhlas a výška príjmu, maximálny poplatok a výška príjmu) bol vykonaný chi-kvadrát test. Nulová hypotéza, ktorú test preverí, je nezávislosť premenných.

1. Test súhlasu a výšky čistého mesačného príjmu

- P-hodnota = 0,342949225

2. Test maximálneho vstupného poplatku a výšky čistého mesačného príjmu

- P-hodnota = 0,857641611

Pri 5% hladiny významnosti môžeme v oboch testoch prijať nulovú hypotézu o nezávislosti.

5.4.4. Faktory ovplyvňujúce výšku vstupného poplatku

V ekonometrickom modeli mnohonásobnej regresie, bola použitá ako vysvetľovaná premenná maximálny vstupný poplatok, a vysvetľujúce premenné čistý mesačný príjem, vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie, cestovné náklady, návšteva tatier v minulosti, návšteva národného parku so vstupným poplatkom v minulosti, dĺžka výletu, súhlas so zavedením vstupného poplatku a uskutočnenie výletu po zavedení poplatku.

$$MAXP = \beta_0 + \beta_1 PRÍJEM_t + \beta_2 VEK_t + \beta_3 POHLAVIE + \beta_4 ŠKOLA_t + \beta_5 CENA_t + \beta_6 VÝLETY + \beta_7 HISTÓRIA + \beta_8 TATRY + \beta_9 SÚHLAS + \beta_{10} STAV$$

Analýza bola vyhodnotená pomocou štatistického programu Gretl, kde bola použitá metóda najmenších štvorcov. Tabuľka 8 ukazuje výsledky lineárnej regresnej analýzy.

Tabuľka 8 Vplyv faktorov na výšku poplatku

Závislá premenná MAXP	Koeficient	P-hodnota
Const	3,21367	0,0396
PRÍJEM	-0,000453945	0,7064
VEK	0,0170856	0,5452
CENA	0,000152238	0,9714
POHLAVIE	-0,551081	0,4453
ŠKOLA	0,398758	0,5848
TATRY	-1,30725	0,2318
HISTÓRIA	0,0727056	0,9204
VÝLETY	-0,979726	0,1918
SÚHLAS	1,45578	0,0397
Koeficient determinácie	0,102886	
Adjustovaný koeficient determinácie	0,013174	

V modeli, pri 5% hladine významnosti, sa ukázala ako štatisticky významná len premenná SÚHLAS, ktorá ukazuje, či respondent súhlasí so zavedením vstupného poplatku. Koeficient tejto premennej sa rovná hodnote 1,45578. Pri súhlase so vstupným poplatkom sa uvedený maximálny vstupný poplatok, ktorý je respondent ochotný zaplatiť sa zvyšuje o 1,45578 EUR. Ostatné premenné nie sú štatisticky významné. Týmto modelom je podľa adjustovaného koeficientu determinácie variabilita vysvetlená len z 1%.

Pri vynechaní premenných PRÍJEM, CENA, ŠKOLA a HISTÓRIA, ktoré sa v modeli ukázali ako najmenej štatisticky významné dostaneme model, ktorým podľa adjustovaného koeficientu determinácie variabilita vysvetlená z 5%. Podľa Tabuľky 9, aj v tomto modeli sa ako štatisticky významná ukázala len premenná SÚHLAS.

Tabuľka 9 Upravený vplyv faktorov na výšku poplatku

Závislá premenná MAXP	Koeficient	P-hodnota
Const	3,06678	0,0350
VEK	0,0169211	0,4987
POHLAVIE	-0,550106	0,4264
TATRY	-1,20711	0,2261
VÝLETY	-0,956393	0,1761
SÚHLAS	1,42479	0,0307
Koeficient determinácie	0,099107	
Adjustovaný koeficient determinácie	0,051187	

Záver

Táto práca mala za úlohu zistiť, či sú návštevníci ochotní platiť vstupný poplatok do Tatranského národného parku a v akej výške sú ochotní platiť za vstupný poplatok. Skúmala, či čistý mesačný príjem jednotlivca, ako hlavný faktor, ktorý môže pôsobiť na rozhodnutie zaplatiť, mal nejaký vplyv na súhlas so zavedením poplatku a na maximálnu výšku poplatku. Neskôr sú preskúmané aj iné faktory, ktoré mohli ochotu zaplatiť ovplyvniť.

Potrebné dáta boli získané dotazníkovým šetrením pomocou online prieskumu. Respondenti mali vyplniť 16 otázok. Tie mali za úlohu určiť, ktoré faktory ovplyvňujú rozhodnutie jednotlivca k určení maximálneho vstupného poplatku, ktorý je ochotný zaplatiť. Jednou z najväčších otázok, ktoré si kládli štúdie v rešerši literatúry je, či vstupné poplatky neprimerane ovplyvňujú a diskriminujú nízko príjmové skupiny, ktoré by si v takom prípade nemohli dovoliť vstup do národného parku. Preto jeden zo zreteľov analýz bolo určiť, či výška čistého mesačného príjmu má dopad na rozhodnutie jednotlivcov. Pri prevedení niekoľkých rôznych analýz sa nezistil silný vzťah medzi jednotlivými premennými. Pri analýze vzťahu súhlasu so zavedením vstupného poplatku a výšky čistého mesačného poplatku bol zistená slabá pozitívna korelácia. Pri chi-kvadrát teste rovnakých premenných bola formulovaná nulová hypotéza o nezávislosti týchto 2 premenných. Z výpočtu p-hodnoty, ktorá bola nad hladinou významnosti, sme mohli zamietnuť alternatívnu hypotézu o závislosti, a tým pádom prijať nulovú hypotézu o nezávislosti skúmaných premenných. Pri skúmaní vzťahu medzi maximálnym vstupným poplatkom, ktorý respondenti dotazníka uviedli, že sú ochotní zaplatiť a prislúchajúcou výškou čistého mesačného príjmu som vypočítala korelačný koeficient 0,04. Pri tomto koeficiente je možné konštatovať nezávislosť premenných. To som testovala aj pomocou chi-kvadrát teste rovnakých premenných. Pri 5% hladine významnosti môžem prijať nulovú hypotézu o nezávislosti. Dáta z dotazníkového riešenia som taktiež použila v ekonometrickej analýze mnohonásobnej regresie. V modeli som zvolila ako vysvetľovanú premennú maximálny vstupný poplatok, ktorý sú respondenti ochotní zaplatiť a vysvetľujúce premenné čistý mesačný príjem, vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie, cestovné náklady, návšteva tatier v minulosti, návšteva národného parku so vstupným poplatkom v minulosti, dĺžka výletu, súhlas so zavedením vstupného poplatku a uskutočnenie výletu po zavedení poplatku. Z vyhodnotenia analýzy je zjavné, že ako jediná štatisticky významná premenná sa ukázala súhlas so zavedením vstupného poplatku. Koeficient tejto premennej sa rovná hodnote 1,45578. Maximálny vstupný poplatok, ktorý je respondent ochotný zaplatiť sa zvýši, ak súhlasí so zavedením vstupného poplatku. Premenná čistý mesačný príjem, o ktorej mnohé štúdie predpokladali, že bude ovplyvňovať maximálnu výšku vstupného poplatku, ktorú sú návštevníci ochotní zaplatiť, sa v tejto analýze ukázala ako štatisticky nevýznamná.

Za limitáciu mojej analýzy považujem nízky počet respondentov na dotazník (100). To vo veľkej miere ovplyvnilo výsledky analýz, kde sa neukázal ako významný faktor príjem. To nie je v súlade

s mnoho štúdiami, ktoré dospeli k závislosti medzi príjmom a maximálnym vstupným poplatkom, ktorý je návštevník národného parku ochotný zaplatiť. Dotazník bol zdieľaný len na internete, čo prispelo k ďalšej limitácii. Prieskumu sa ho mohli zúčastniť len respondenti s prístupom na internet, čo mohlo mať vplyv na skreslenie výsledkov dotazníka. Najpočetnejšia veková skupina v dotazníku predstavuje kategória 0-29. To mohlo skresliť a ovplyvniť výsledky, hlavne pri otázke cestovných nákladov, pri ktorých sa predpokladá vplyv na výšku maximálneho vstupného poplatku. Študenti majú výrazne zľavnené cestovné pri ceste vlakom a autobusom. Na Slovensku dokonca majú študenti zadarmo cestovanie vlakom. A tak ich cestovné náklady sú výrazne nižšie oproti inej vekovej kategórii. K potvrdeniu silnejších závislostí medzi jednotlivými premennými a maximálnym vstupným poplatkom, ktorý sú respondenti ochotní zaplatiť, by bol potrebný rozsiahlejší dotazníkový prieskum s väčšou účasťou respondentov.

Bibliografia

- ANZECC, (2000). Australian and New Zealand Environment and Conservation Council. Benchmarking and Best Practices Program. User-Pays revenue, Draft report, prepared by ANZECC Working Group on National Parks and Protected Area Management, Canberra. Dostupné z: <https://www.environment.gov.au/system/files/resources/04a63b5b-450e-44a4-8b4e-babebffa2c7f/files/user-pays.doc>
- BAL, Debi Prasad a Seba MOHANTY, (2014). Determination of Willingness to Pay for Entrance fee to National Park: An Empirical Investigation. *International Journal of Ecological Economics and Statistics*[online]. 35(4), 1-9 [cit. 2019-03-31]. ISSN 0973-7537. Dostupné z: <http://raiith.iith.ac.in/1974/1/IJEES.pdf>
- BINKLEY, Clark S. a Robert O. MENDELSON, (1987). Article Navigation Recreation User Fees: II. An Economic Analysis. *Journal of Forestry* [online]. 85(5), 31-35 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jof/article-abstract/85/5/31/4634603>
- BOVARNICK, Andrew, Jaime FERNANDEZ-BACA, Jose GALINDO a Helen NEGRET, (2010). Financial Sustainability of Protected Areas in Latin America and the Caribbean: Investment policy guidance. *United Nations Development Programme* [online]. 1-162 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/environment-energy/ecosystems_and_biodiversity/financial-sustainability-of-protected-areas-in-latin-america-and-the-caribbean.html
- COCKRELL, David a J. Douglas WELLMAN, (1985). Democracy and Leisure: Reflections on Pay-As-You-Go Outdoor Recreation. *Journal of Park and Recreation Administration* [online]. 3(4), 1-10 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://js.sagamorepub.com/jpra/article/view/2006/0>
- DIENSTBIER, Filip, (2006). *Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí*[online]. Brno: [cit. 2019-03-31]. Masarykova Univerzita v Brně, Právnická fakulta, Katedra práva životního prostředí a pozemkového práva. Disertační práce. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/below/6045_dis.pdf
- ELLERBROCK, Mike, (1982). Some straight talk on user fees. *Parks and Recreation, USA* [online]. 17(1), 59-62 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19821886524>
- EMERTON, Lucy, Joshua BISHOP a Lee THOMAS, (2006). *Sustainable Financing of Protected Areas: A global review of challenges and options* [online]. 13. Cambridge: IUCN Publications Services Unit [cit. 2019-03-31]. ISBN 978-2-8317-0881-2. Dostupné z: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/66936/2441_sustainable_financing_23feb4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- EUROSTAT, (2017). *Distribution of income by quantiles* [online] [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>
- FREEMAN, A. Myrick, Joseph A. HERRIGES a Catherine L. KLING, (2014). The measurement of environmental and resource values: theory and methods. Third edition. New York, NY: RFF Press. ISBN 978-0-415-50157-6.
- FROME, Michael, (2002). Fee Demo Program Punishes the Poor. *Denver Post* [online]. 11(3), 1-1 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://denverpost.newsbank.com/search?text=Fee+Demo+Program+Punishes+the+Poor&content_added=&date_from=2002&date_to=2002&pub%5B%5D=DNPB
- GREWELL, J. Bishop, (2004). Recreation Fees— Four Philosophical Questions. *Perc Policy Series* [online]. Montana: Property and Environment Research Center. PS-31(06), 1-32 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.perc.org/2004/05/20/recreation-fees-four-philosophical-questions-no-31/>

HARRIS, C.C., B.L. DRIVER, a kol., (1987). Recreation user fees. I. Pros and cons; II. An economic analysis. *Journal of Forestry* [online]. **85**(5), 25-29 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19871846699>

HERRIGES, Joseph a Catherine KLING, (1999). Nonlinear Income Effects in Random Utility Models. *The Review of Economics and Statistics* [online]. The MIT Press, **81**(1), 62-72 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2646786>

CHASE, Lisa C., David R. LEE, William D. SCHULZE a Deborah J. ANDERSON, (1998). Ecotourism Demand and Differential Pricing of National Park Access in Costa Rica. *Land Economics* [online]. **74**(4) [cit. 2019-03-30]. DOI: 10.2307/3146879. ISSN 00237639. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3146879?origin=crossref>

KYLE, Gerard T., Alan R. GRAEFE a James D. ABSHER, (2002). Determining Appropriate Prices for Recreation on Public Lands. *Journal of Park and Recreation Administration* [online]. **20** (2), 68-89 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/James_Absher/publication/228579935_Determining_appropriate_prices_for_recreation_on_public Lands/links/00b7d51e057c33cd1b000000/Determining-appropriate-prices-for-recreation-on-public-lands.pdf

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT (IIED), (2012). Markets and payments for environmental services [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.iied.org/markets-payments-for-environmental-services#top>

JANIGA, M., a kol., (2012). Revenues of stakeholders in the national parks and landscape protection areas of the Slovak Republic. *Oecologia Montana* [online]. **21**(2), 1-33 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://om.vuvb.uniza.sk/index.php/OM/article/view/240>

MAHÚT, O. a A. CHUDIVANIOVÁ, (2008). Tax analysis for the model regions of protected landscape areas and national parks in the Slovak Republic. *Oecologia Montana* [online]. **17**(1-2), 17-26 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://om.vuvb.uniza.sk/index.php/OM/article/view/203>

JANZEN, Dan, (1998). Bioprospecting and Public-Private Benefit Sharing in the U.S. National Parks. *Environmental forum* [online]. **15**(04), 38-45 [cit. 2019-03-31].

JURÍK, Juraj, (2015). *Súčasný stav a perspektívy Tatranského Národného parku z pohľadu stakeholderov* [online]. Praha, [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/67318>. Diplomová práca. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta Humanitných štúdií, obor sociálna a kultúrna ekológia.

KLUVÁNKOVÁ-ORAVSKÁ, Tatiana, (2002). Ekonomický prístup k ochrane prírody-cesta k integrovanému manažmentu NP Slovenský raj. *Ochrana prírody Slovenska : Magazín štátnej ochrany prírody*. **2**, 14-15. ISSN 1335-7921. Dostupné z: <http://www.soprs.sk/web/?cl=5102>

LAARMAN, Jan a Hans GREGERSEN, (1996). Pricing policy in nature-based tourism. *Tourism Management* [online]. **17**(4), 247-254 [cit. 2019-03-30]. DOI: [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(96\)00016-7](https://doi.org/10.1016/0261-5177(96)00016-7). Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0261517796000167>

LAMBORN, Chase C., Jordan W. SMITH a Steven W. BURR, (2017). User fees displace low-income outdoor recreationists. *Landscape and Urban Planning* [online]. **167**, 165-176 [cit. 2019-03-30]. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2017.06.007. ISSN 01692046. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0169204617301433>

LEAL, Donald a Holly FRETWELL, (1997). Back to the Future to Save Our Parks. *PERC Policy Series* [online]. (P5-10), 1-35 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.perc.org/1997/06/01/back-to-the-future-to-save-our-parks/>

- LEUSCHNER, William A., Philip S. COOK, Joseph W. ROGGENBUCK a Richard G. ODERWALD, (1987). A Comparative Analysis for Wilderness User Fee Policy. *Journal of Leisure Research* [online]. **19**(2), 101-114 [cit. 2019-03-30]. DOI: 10.1080/00222216.1987.11969681. ISSN 0022-2216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00222216.1987.11969681>
- LINDBERG, Kreg, (2001). *Protected Area Visitor Fees* [online]. Gold Coast, [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://destinet.eu/gsearch_html?cx=010830385418825142702%3A_ltw7ubb2s0&cof=FORID%3A11&q=Protected+Area+Visitor+Fees+&sa=Search
- MANNING, Robert E., a kol., (1984). Differential Fees: Raising Revenue, Distributing Demand. *The Journal of Park and Recreation Administration* [online]. **2**(1), 20-38 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://js.sagamorepub.com/jpra/article/view/2054>
- MCCARVILLE, R.E., (1995). Pricing for public leisure services: an ethical dilemma?. *Journal of Applied Recreation Research* [online]. **20**(2), 95-108 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19971802491>
- MIKOLÁŠ, P., (2015). Nature protection and protected area financing. *Oecologia Montana* [online]. **24**(1), 21-24 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://om.vuvb.uniza.sk/index.php/OM/article/view/264/245>
- MONROE, Kent B. a Marielza MARTINS (1994) , "Perceived Price Fairness: a New Look At an Old Construct". *Advances in Consumer Research* [online]. , **21**(1), 75-78 [cit. 2019-04-30]. Dostupné z: <http://acrwebsite.org/volumes/7566/volumes/v21/NA-21>
- MORE, Thomas A, (2002). „The Parks Are Being Loved To Death” and Other Frauds and Deceits in Recreation Management. *Journal of Leisure Research* [online]. **34**(1), 52-78 [cit. 2019-03-31]. DOI: 10.1080/00222216.2002.11949960. ISSN 0022-2216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00222216.2002.11949960>
- MORE, Thomas, Thomas STEVENS, (2000). Do User Fees Exclude Low-income People from Resource-based Recreation?. *Journal of Leisure Research* [online]. **32**(3), 341-357 [cit. 2019-03-31]. DOI: 10.1080/00222216.2000.11949920. ISSN 0022-2216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00222216.2000.11949920>
- NPS, (2018). *National Park Services: Yellowtone Fees & Passes* [online]. U.S. Department of Interior [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.nps.gov/yell/planyourvisit/fees.htm>
- OECD, (2018). *Tracking Economic Instruments and Finance for Biodiversity* [online]. 1-17 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/environment/resources/Tracking-Economic-Instruments-and-Finance-for-Biodiversity.pdf>
- PAGIOLA, Stefano, Konrad von RITTER a Joshua BISHOP, (2004). Assessing the Economic Value of Ecosystem Conservation. *ENVIRONMENT DEPARTMENT PAPER* [online]. Washington, D.C.: THE WORLD BANK ENVIRONMENT DEPARTMENT, **101**, 1-33 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/case-studies/inc/cs-inc-iucn-nc-wb-en.pdf>
- PAGIOLA, Stefano a John DIXON, (1998). Economic Analysis and Environmental Assessment, Environmental. *Economics and Indicators Unit, Environment Department* [online]. The World Bank, **04**, 1-32 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.200.3057&rep=rep1&type=pdf>
- PATER, Beata, (2011). National parks- their operations and financing. *Business and non-profit organization facing increased competition and growing customers' demand* [online]. Nowy Sacz: National-Louis University, 430-440 [cit. 2019-03-30]. ISBN 978-83-88421-79-2. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=PaeNAt311gUC&pg=PA436&lpg=PA436&dq=financing+mountain+rescue&source=bl&ots=9ehe_8gGez&sig=6mbdXTeVgBTf5p6jiP6-

[kGp4wT4&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjrr_zWhPjeAhXSmlQKHUeIBooQ6AEwDXoECAkQAQ#v=onepage&q&f=false](http://www.vuvb.uniza.sk/index.php/OM/article/view/202)

POGÁNYOVÁ, P. a M. HATALA, (2008). The annual economics of lefal entities trading within Malá Fatra National Park and a porposal for an optimised model for operating the park. *Oecologia Montana* [online]. **17**(1-2), 9-16 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <http://om.vuvb.uniza.sk/index.php/OM/article/view/202>

REILING, Stephen D., a kol., (1996) Potential Equity Effects of a New Day-Use Fee. *1995 North-eastern Recreation Research Symposium: General Technical Report NE-218* [online]. .S. Department of Agriculture, Forest Service, **April**(9-11), 27-31 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: https://www.fs.fed.us/ne/newtown_square/publications/old_publications/

REILING, Stephen D., Hsiang-Tai CHENG a Cheryl TROTT, (1992). Measuring the discriminatory impact associated with higher recreational fees. *Leisure Sciences* [online]. **14**(2), 121-137 [cit. 2019-03-31]. DOI: 10.1080/01490409209513162. ISSN 0149-0400. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01490409209513162>

REYNISDOTTIR, Maria, Haiyan SONG a Jerome AGRUSA, (2008). Willingness to pay entrance fees to natural attractions: An Icelandic case study. *Tourism Management* [online]. **29**(6), 1076-1083 [cit. 2019-03-30]. DOI: 10.1016/j.tourman.2008.02.016. ISSN 02615177. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261517708000319>

ROMANČÍKOVÁ, Eva, (2006). Vybrané nástroje environmentálnej politiky a ich ekonomická dimenzia. *Ekonomický časopis* [online]. **54**(01), 52-68 [cit. 2019-03-31]. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=242853>

SEREFOLU, Coskun, (2018). Determinantion of visitors' willingness to pay to enter Karagol Natural Park of Ankara, Turkey. *Cienc. Rural*[online]. **48**(7), 1-8 [cit. 2019-03-30]. DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/0103-8478cr20170869>. ISSN 0103-8478. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-84782018000700930&lng=en&nrm=iso

SCHWARTZ, Zvi a Li-Chun LIN, (2006). The impact of fees on visitation of national parks. *Tourism Management* [online]. **27**(6), 1386-1396 [cit. 2019-03-31]. DOI: 10.1016/j.tourman.2005.12.015. ISSN 02615177. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261517705001974>

STATDAT, (2018). *Priemerná mesačná mzda v hospodárstve SR za rok 2018*. Štatistický úrad Slovenskej republiky. [cit. 2019-05-10]

STEVENS, Thomas H., Thomas A. MORE a Marla MARKOWSKI-LINDSAY, (2014). Declining National Park Visitation. *Journal of Leisure Research* [online]. **46**(2), 153-164 [cit. 2019-03-31]. DOI: 10.1080/00222216.2014.11950317. ISSN 0022-2216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00222216.2014.11950317>

SUMMERS, Adam B, (2005). *Funding the National Park System: Improving Services and Accountability with User Fees* [online], [cit. 2019-03-31]. Policy Study. Reason Foundation. Vedúci práce Adrian T. Moore, Ph.D. Dostupné z: <https://reason.org/wp-content/uploads/2005/04/0b6c6302bfcc621638fdbdbec8b63a.pdf>.

ŠOP SR, (2019). *Plán hlavných úloh na rok 2019*. Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody SR.

ŠTÁTNE LESY TATRANSKÉHO NÁRODNÉHO PARKU. *Výročná správa za rok 2017*. [cit. 2019-05-10]

WORBOYS, Graeme, a kol., (2015). *Protected area governance and management*. Canberra: ANU Press. ISBN 9781925021691.

Zákon č. 543/2002. Zákon o ochrane prírody a krajiny. Zbierka zákonov SR

Zákon č. 523/2004. Zákon o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zbierka zákonov SR

Zoznam tabuliek a grafov

Tabuľka 1 Metódy oceňovania.....	17
Tabuľka 2 Veková kategória respondentov, n=100	24
Tabuľka 3 Maximálny vstupný poplatok, n=100	28
Tabuľka 4 Preferencie respondentov na využitie finančných prostriedkov	29
Tabuľka 5 Premenné	31
Tabuľka 6 Vzťah súhlasu a výšky čistého príjmu, n=100.....	31
Tabuľka 7 Vzťah maximálneho poplatku a čistého mesačného príjmu, n=100	32
Tabuľka 8 Vplyv faktorov na výšku poplatku.....	33
Tabuľka 9 Upravený vplyv faktorov na výšku poplatku.....	34
Graf 1 Najvyššie dosiahnuté vzdelanie, n=100	25
Graf 2 Miesto bydliska, n=100.....	26
Graf 3 Čistý mesačný príjem na 1 osobu, n=100	27

Príloha (dotazník)

1. Navštívili ste už niekedy Tatranský národný park?
ÁNO
NIE
2. Koľko dní strávite väčšinou v Tatrách?
1
Viac ako 1
3. Odhadnite prosím výšku Vašich nákladov na dopravu z miesta Vášho bydliska a späť spojených s návštevou Tatier (zahrňte náklady na pohonné hmoty, kúpu cestovného lístka či parkovné)
Pozn. nezapočítavajte náklady na ubytovanie a stravu
4. Stretli ste sa už niekedy so vstupných poplatkov do národného parku?
ÁNO
NIE
5. Súhlasili by ste s výberom vstupných poplatkov za každú osobu na území Tatranského národného parku ako jeden zo zdrojov financovania národného parku?
ÁNO
NIE
6. Uskutočnili by ste výlet do parku po zavedení poplatku?
ÁNO – pokračovanie otázkou 9
NIE – pokračovanie otázkou 7
7. Z akých dôvodov by ste nenavštívili oblasť po zavedení vstupných poplatkov?
Zlá finančná situácia
Zvýšenie nákladov na výlet
S vybranými peniazmi nebude naložené tak, ako by malo
Nesúhlasím so spoplatňovaním vstupu do prírody
Iné: _____ (prosím uviesť)
8. Súhlasili by ste so vstupným poplatkom (napr. vo výške 1 EUR) ak by ste vedeli, na ktoré konkrétne aktivity v parku sú výťažky z nich použité?
ÁNO – pokračovanie otázkou 11
NIE – pokračovanie otázkou 12
9. Akú výšku vstupného poplatku za osobu by ste bol/a ochotný/á zaplatiť?
0,5 EUR
1 EUR
1,5 EUR
2 EUR
3 EUR
5 EUR
8 EUR
10 EUR
10. Aká je maximálna výška vstupného poplatku, ktorá by Vás odradila od návštevy parku?
0,5 EUR
1 EUR
1,5 EUR
2 EUR
3 EUR
5 EUR
8 EUR
10 EUR

11. Na čo by podľa Vášho názoru mali byť použité vybrané peniaze zo vstupných poplatkov?
Financovanie konkrétnych opatrení týkajúcich sa ochrany a údržby prírody v TANAP (napr. kosenie a pastva lúk, búdky pre vtáky, budovanie povalových chodníkov cez rašeliny, bahno atď.)
Údržba existujúcej cestnej siete a turistickej infraštruktúry (lavičky, rázcestia, tyčové značenia, núdzové prístrešky atď)
Bežná prevádzka Správy TANAP (činnosť strážnej služby, odborných pracovníkov, lesníkov atď)
Rozšírenie parkovacích kapacít v obciach, ktoré sú súčasťou TANAP
Upratovanie a nové odpadkové koše na turistických trasách
Budovanie sociálnych zariadení na území TANAP
Rekonštrukcia vysokohorských chát
Poskytovanie sprievodcovských služieb na území TANAP
12. Pohlavie
MUŽ
ŽENA
13. Vek

14. Z ktorého mesta pochádzate?

15. Koľko členov má domácnosť, v ktorej v súčasnosti žijete?

16. Aké je Vaše najvyššie dosiahnuté vzdelanie?
Základné
Stredoškolské bez maturity
Stredoškolské s maturitou
Vysokoškolské
17. Vyberte príjmový interval, ktorý najlepšie odpovedá Vášmu čistému mesačnému príjmu na 1 osobu v domácnosti. (vrátane sociálnych dávok, dôchodku, mimopracovných príjmov, vreckové od rodičov atď.)
0 – 360 EUR (0 –9 220 CZK)
361 - 600 EUR (9 221 - 11 500 CZK)
601 - 750 EUR (15 401 - 19 200 CZK)
751 - 900 EUR (19 201 - 23 000 CZK)
901 - 1 100 EUR (23 001 - 28 200 CZK)
1 101 a viac EUR (28 201 a viac CZK)
18. Je niečo, čo by ste chceli dodať na záver?
